

ANNEXOS

2n Bstxillerat A
Àrea de Socials
IES Castellet
2009-2010

ÍNDEX

1. ENTREVISTES	pàg. 3
1.1. Transcripció de l'entrevista a Raül Garrigasait	pàg. 3
1.2. Transcripció de l'entrevista a Joan Alberich	pàg. 20
1.3. Entrevista a Jaume Medina	pàg. 26
2. CARTA DE CARLES RIBA A FRANCESC CAMBÓ	pàg. 31
3. TEXTOS ANALITZATS	pàg. 33
3.1. <i>D'Agricolia</i> de M. Porci Cató, edició de l'any 1927	pàg. 33
3.2. <i>Metamorfosis</i> d'Apuleu. 1929	pàg. 35
3.3. <i>Amfitrió</i> de Plaute. Edició de 1934	pàg. 41
3.4. <i>Epigrames</i> de Marcial 1949	pàg. 45
3.5. <i>Carmina</i> de Catul. 1a. Edició de 1938 / 2a. Edició de 1989	pàg. 47
3.6. <i>Eneida</i> de Virgili. Edició de 1972	pàg. 49
3.7. <i>Retòrica a Herenni</i> . Edició de 2000	pàg. 54
4. DOCUMENTS	pàg. 55
4.1. Condicions de subscripció	pàg. 55
4.2. Entrevista a Ramon Guardans	pàg. 56
4.3. Manifest: la Fundació Bernat Metge	pàg. 57
5. ASSISTÈNCIA A LA TAULA RODONA SOBRE:	pàg. 58
<i>“HISTÒRIA” D’HERODOT: DE L’ANTIGUITAT ALS</i>	
<i>NOSTRES DIES.</i>	

1. ENTREVISTES

1.1. Transcripció de l'entrevista a Raül Garrigasait

Raül Garrigasait és traductor i és el responsable editorial de la *Col·lecció de clàssics grecs i llatins de la Fundació Bernat Metge*. Per a aquesta col·lecció ha traduït *Cartes de Plató*.

1. Ara hem de parlar de la fundació Bernat Metge o de l'Institut Cambó?

Són dues coses diferents. De fet, la Fundació Bernat Metge és el nom de la col·lecció. De fet, el nom complet és “Col·lecció de clàssics grecs i llatins de la fundació Bernat Metge”, es va plantejar així. Ja als anys vint es va crear una editorial que era l'Editorial Alpha, que era la que editava la Fundació Bernat Metge, és a dir, no ha existit mai pròpiament una fundació que es digués Bernat Metge, era simplement el nom de la col·lecció. Després, ara fa menys de deu anys, es va crear l'Institut Cambó que sí que és una fundació i que en principi té dues branques: una que és d'estudis socials que es dedica, per exemple, a publicar les obres de Francesc Cambó i l'altra que és la d'estudis clàssics que es dedica a editar conjuntament amb Editorial Alpha la Fundació Bernat Metge. Per tant, el nom de la col·lecció és Fundació Bernat Metge però no existeix una fundació Bernat Metge com a tal des d'un punt de vista jurídic, diguem.

2. Es tracta d'una fundació sense ànim de lucre o és una empresa?

A veure, la Fundació Bernat Metge no ha tingut mai ànim de lucre. De fet, ja hi ha uns textos dels anys vint, un text fundacional del Joan Estelrich; no, potser no és en aquest text, potser és en un text de Carles Riba una mica posterior que diu “la Fundació Bernat Metge és per vocació una empresa deficitària” o alguna cosa així. Aleshores bé, amb el temps, inicialment tot això es basava en el mecenatge de Francesc Cambó, després en el mecenatge de la família Guardans Cambó i actualment continua amb el vicepresident executiu de l'institut Cambó que continua sent el senyor Guardans. Però la intenció és intentar que sigui autosuficient com a mínim. És a dir, en aquest tipus de llibres és impossible fer un gran negoci, però entenem que el futur de la Fundació Bernat Metge passa necessàriament pel fet de fer que sigui, com a mínim, sostenible l'empresa. Si és eternament deficitària arribarà un

moment segurament que s'haurà de deixar de fer. I de fet, les operacions aquestes de quiosc que ara surten a les llibreries, la intenció també és una mica d'aprofitar tot el fons que tenim per rendibilitzar-ho una mica i buscar recursos.

3. Quina és la tasca de la Fundació Bernat Metge?

Actualment, bàsicament, publicar i continuar la Fundació Bernat Metge a un ritme de sis volums l'any que publiquem i buscar maneres de divulgar els continguts tradicionals de la Fundació Bernat Metge. La col·lecció de quiosc n'és un exemple, la col·lecció de llibreries "Clàssics de Grècia i Roma" que fem amb Edicions 62 n'és un altre cas. La col·lecció de llibreries aquesta també l'hem fet en format de llibre digital per a arribar a nous formats, és a dir, la intenció és aconseguir que el llegat històric de la Bernat Metge, que és realment molt important, arribi al màxim de gent, bàsicament això.

4. Hi treballa molta gent?

Depèn de com ho compti. És a dir, lògicament la gent que fa les traduccions no treballa aquí físicament, no són persones que estiguin aquí, sinó que són persones que se'ls fa l'encàrrec i treballen a casa. Aleshores, aquí hi ha una quinzena de persones en tasques molt diverses. Per exemple una secretaria o una arxivera, perquè hi ha un fons d'arxius força important i sovint ve gent a consultar coses. També tenim el nostre propi magatzem, a diferència d'altres editorials que ho envien directament a distribuïdores. És a dir, hi ha força gent, però la gent que fa els llibres,... és a dir, jo sóc el responsable editorial, la persona que rep els originals, els revisa i en parla amb el Consell Directiu si cal, però la gent que escriu els llibres no és físicament aquí. I en alguns llibres, per exemple, els dos últims que han sortit, el volum tercer de "La Ilíada" i les "Cartes de Plató" hi han col·laborat tres persones fent tasques diferents. És a dir, els llibres moltes vegades no són tasca d'una sola persona.

5. La presidència de Na Helena Cambó és honorària o executiva?

És honorària. L'executiva és la vicepresidència, la del senyor Francesc Guardans Cambó.

6. Quins són els requisits que ha de tenir un candidat per a formar part del consell i del patronat?

El consell directiu i el patronat tenen funcions molt diferents. Del patronat no te'n puc parlar gaire perquè té a veure amb qüestions legals relacionades amb les fundacions. La idea bàsicament em sembla que és, tot i que és una qüestió que jo no domino gaire, persones que avalin la fundació. Són persones de prestigi que em sembla que també han de tenir uns certs cabals per si la fundació va malament. Són persones que vetllen perquè la fundació, em refereixo a l'institut Cambó en aquest cas, faci realment tasques que són pròpies d'una fundació i no pròpies d'una empresa. El consell directiu, el consell de direcció, és l'òrgan acadèmic per dir-ho així. Són persones de prestigi acadèmic, professors d'universitat la majoria, que en algun moment han fet algun llibre de la Bernat Metge i que vetllen per marcar unes certes línies de qualitat dins de la Fundació de la Bernat Metge.

7. Com s'accedeix al consell de direcció?

El requisit per entrar-hi, en el cas del consell directiu, és bàsicament l'acord dels membres i l'acord del Francesc Guardans, del vicepresident execut. Diguéssim, no hi ha unes proves específiques, és simplement un òrgan que s'autoregula i els mateixos membres si creuen que ha d'entrar alguna persona de prestigi que pot aportar coses interessants doncs la proposen. Comporta simplement prestigi per la persona que ho fa però no és una feina remunerada. Són persones que venen aquí, que ens reunim aquí periòdicament per parlar dels llibres que han de sortir i aleshores és un òrgan obert, és a dir, que en qualsevol moment una persona, si veu que no pot assistir a les reunions o veu que no li interessa pel que sigu, i pot deixar-ho.

8. Teniu algun tipus de beques?

Actualment no. D'això en vam parlar amb la Universitat de Barcelona i ens vam inscriure en el seu programa de pràctiques i teòricament seria possible que en algun moment un estudiant de la Universitat de Barcelona o de la Universitat Autònoma vinguessin aquí a fer tasques editorials o el que fos. El que passa és que de moment això no ha passat. És a dir, s'ha parlat d'aquesta possibilitat, en principi hi és, però de moment no s'ha dut a terme.

9. Feu altres activitats relacionades amb el món clàssic?

Sí, tenim un conveni amb l'Ateneu Barcelonès que ens permet fer servir les seves sales dues o tres vegades l'any i, aleshores, normalment el que fem són taules rodones al voltant dels llibres que han sortit o dels autors que han sortit. En vam fer una a finals de setembre sobre Heròdot. Properament en farem una sobre literatura d'amor de l'antiguitat i l'any vinent segurament ni haurà una, no sé, una sobre Plató per exemple, les cartes, aquest tipus d'activitats. També col·laborem sempre amb institucions que vulguin fer coses relacionades amb el món clàssic. Per exemple, actualment se celebra el cinquantenari de la mort de Carles Riba i l'Institut Cambó forma part de les institucions que l'organitzen. També, no fa gaire, hi havia una exposició al museu de Girona, on hi havia una col·lecció Bernat Metge sencera i vam col·laborar amb els organitzadors. Els vam facilitar tota una col·lecció. Són aquests tipus de tasques. Intentem ser presents en els actes més importants relacionats amb la cultura clàssica que es facin aquí, a Catalunya (simpòsiums, revista Auriga i altres). També col·laborem de vegades amb congressos que es fan a universitats. Per exemple oferint llibres als investigadors estrangers que venen, perquè això és una cosa que ens interessa, que la col·lecció Bernat Metge sigui coneguda a fora. És una col·lecció que té obres molt valuoses i que poden ser útils, no només pels catalans, sinó per gent que els interessi el text grec i l'aparell crític, per exemple. El pot llegir qualsevol persona especialitzada en aquest camp, no cal que sigui catalana. En aquest sentit ens interessa també que surti també a l'estranger.

10. Què en creu de la feina que fa la Bernat Metge a nivell cultural?

T'ho acabo de respondre. La Bernat Metge, per a mi, és un dels projectes editorials més importants que hi ha hagut a Catalunya. Ara passem pel volum tres-cents setanta-cinc de la literatura clàssica. És a dir, no hi ha res equiparable en els països de parla catalana i de fet tampoc no hi ha res equiparable en tota la península ibèrica. És l'únic lloc on s'ha fet això i per tant, des del punt de vista cultural, si no hi hagués la Bernat Metge es notaria un buit molt gran en la cultura catalana. Per tant, això és una peça central, per a mi.

11. Feu activitats divulgatives adreçades als joves?

Adreçades específicament als joves no, és a dir, fem activitats obertes a tothom i aleshores els joves hi poden anar. Així, específicament amb joves és una possibilitat

que no hem pensat encara tot i que seria interessant pensar coses amb instituts, per exemple.. Seria interessant pensar-ho. Ho tindrem en compte.

12. Quina és la situació actual de la Bernat Metge? Nota la crisi. Ha crescut els darrers anys. Hi ha hagut estancament? Teniu dificultats a l'hora d'atreure clients?

La Bernat Metge sobreviu bàsicament gràcies als subscriptors. Hi ha un miler de subscriptors aproximadament i això permet d'anar tirant. Són llibres molt cars de fer en general i, per tant, el ser subscriptor no és comprar sis llibres l'any només, és una fidelitat en la casa que permet que continuï existint. Si no existissin els subscriptors la Fundació Bernat Metge no podria subsistir, segurament perquè no es podrien vendre els llibres que necessitaríem vendre per a continuar produint. A banda d'això, la Bernat Metge va creixent a un ritme regular de sis volums l'any i la intenció és que les publicacions de l'Editorial Alpha es diversifiquin en el futur. Sí, pot ser que hi hagi altres tipus de llibres relacionats amb la Bernat Metge que no siguin estrictament de la col·lecció.

13. Teniu clients a nivell nacional?

En tenim algun, hi ha alguns subscriptors i quan va sortir la col·lecció de quiosc hi van haver subscripcions a d'altres llocs de l'Estat també. No és un percentatge molt elevat però sí i els nostres llibres van a les biblioteques de totes les universitats espanyoles.

14. Teniu clients a nivell internacional?

A nivell internacional, tenim acords amb diverses biblioteques perquè els nostres llibres hi arribin, per exemple, a la London School of Economics de Londres tenen una Bernat Metge sencera; a Stanford, als Estats Units també; a la Sorbona de París també. Això ho hem aconseguit, en bona mesura, gràcies a la mediació de l'Institut Ramon Llull que es dedica a la promoció de la cultura catalana a l'estranger. I ara, actualment, no recordo bé el número, però crec que són una vintena d'universitats al món que tenen la Fundació Bernat Metge, tota la col·lecció, i que la van actualitzant.

15. La vostra presència a la fira de Frankfurt va representar una major projecció a nivell internacional? Va fer augmentar les vostres vendes ?

No t'ho sabia dir. És a dir, a veure, pel que fa a ser coneguda sí, segur. Perquè la Fundació Bernat Metge era de les coses més visibles en la representació catalana de Frankfurt. És a dir, se'n va parlar i en aquest sentit és innegable. Els editors, sobretot alemanys i d'altres països, van conèixer la Bernat Metge i van saber que existia. Si això es va reflectir després, no sé, en l'aparició de subscriptors a l'estranger, en principi, jo diria, que tret de casos molt esporàdics, no. Però bé, la tasca de difusió ja és important, ja és un valor important en sí mateixa. Com a anècdota, el primer dia de fira de Frankfurt se'ns van acabar tots els exemplars de la Bernat Metge que hi vam dur i també ens va passar a Guadalajara, abans de Frankfurt. La gent que hi va anar estava molt interessada pels clàssics i com que segurament..., a veure... D'edicions d'aquest estil al món n'hi ha poques. N'hi ha d'estrictament comparables dues, una de francesa i una d'anglesa. A Alemanya n'hi havia una de semblant, però que després va canviar i que ara només publica el text llatí i per tant, clar, la gent que s'interessa per aquests temes quan veu aquesta edició, en principi desperta interès, ja que és una cosa poc habitual.

16. Quants subscriptors hi ha actualment?

En els seus inicis va arribar a comptar amb uns dos mil subscriptors¹ i actualment compta amb un miler aproximadament.

17. Sabeu si hi ha subscripcions que hagin passat de pares a fills?

Sí, sí, moltes. Això és molt habitual, sí.

18. Qui fa la tria de llibres i autors?

La tria es fa, en principi, dins del consell de direcció però tenint en compte les possibilitats i els originals que ens arriben. És a dir, de vegades el consell de direcció estableix uns autors importants que s'han de traduir, encara que en molt bona mesura estan traduïts ja. Queden relativament pocs autors importants dels quals falten obres. Com deiem, i aleshores, aquestes línies es marquen des del consell de direcció, però passa de vegades, que segons quins autors, costa de trobar un traductor adequat perquè els faci i, per tant, s'han de posposar... És a dir, que hi ha un compromís entre

1

el que seria el desitjable, l'ideal i les possibilitats. Hi ha casos en que s'han publicat no exactament tesis doctorals, però sí feina relacionada amb una tesi doctoral. Això ha passat, però no és el més habitual.

19. Quins paràmetres fan servir per aquesta tria?

El més habitual, sobretot últimament, és parlar amb una persona que hi estigui interessada. De vegades hi ha persones que venen i que s'ofereixen per a fer coses. Aleshores se n'ha de parlar amb el consell directiu, fer un encàrrec formal i que l'obra es faci específicament per a la Bernat Metge. També depèn de l'autor, clar. Una traducció com la d'Homer o les cartes de Plató difícilment poden venir d'una tesi doctoral. Si són autors fragmentaris que requereixen un estudi acadèmic molt precís del tipus de fragments que hi ha o coses així.... Depèn de l'autor i depèn del tipus de text. És una possibilitat que hi és, que de vegades s'ha dut a la pràctica, però que no és la més habitual. La més habitual és l'encàrrec.

20. Quants llibres publiqueu l'any?

Es treballa a un ritme fix de publicació de sis volums per any.

21. Les noves línies editorials han fet que augmenti o disminueixi el nivell de vendes de la col·lecció clàssica?

S'ha quedat igual, no han afectat la col·lecció clàssica, no. Perquè, de fet, la col·lecció clàssica es venia bàsicament a través de subscripcions i els subscriptors han preferit continuar amb la col·lecció clàssica. És a dir, no tenim cap cas d'un subscriptor que hagi dit: "doncs jo agafo la de quiosc". També perquè la qualitat del paper és força diferent i hi ha coses que es noten...

22. Esteu satisfets amb la rebuda que han tingut les noves col·leccions? Han cobert les vostres expectatives?

Sí moltíssim, sí, sí. La col·lecció de quiosc és la col·lecció de quiosc en català que ha tingut més èxit de la història. De fet, s'han venut més exemplars d'aquesta col·lecció que de les obres completes de Josep Pla. No sé si recordaràs que van sortir fa un temps, que es van veure molt als quioscos. Però sí, sí, ha tingut una molt bona acollida.

23. Quin és el vostre client potencial?

És molt variat. Realment les diferents col·leccions s'adrecen a persones molt diferents. El subscriptor típic de la Bernat Metge és, o bé una persona molt interessada en la família clàssica, o bé una persona que per tradició familiar dóna suport a projectes relacionats amb la cultura catalana i aleshores la Bernat Metge és un més d'aquests projectes. En el cas dels subscriptors estaríem parlant d'això. En els altres casos, la de quiosc jo crec que hi ha molts estudiants universitaris que ho han fet. La col·lecció de llibreries va adreçada al lector de literatura, a qualsevol persona que tingui ganes de llegir sense haver-se de preocupar d'un text grec que hi ha al costat, ni d'un aparat crític, que sempre és el que espanta de vegades. Més endavant és possible que fem edicions específicament de butxaca, fins i tot encara més adreçades als lectors de secundària. Això ara no ho podem fer, però és possible que en algun moment arribi. Perquè la col·lecció aquesta de llibreries encara té un cert preu, jo crec que ronda els divuit euros o una cosa així, i si féssim una edició de butxaca, aleshores, encara seria més econòmica, sí.

24. Com us comuniquen amb els clients? Com copseu les seves inquietuds?

A veure, de moltes maneres. Amb els subscriptors la comunicació normalment és per carta. En general, la majoria dels subscriptors són gent força gran. Aleshores els convidem a les presentacions i aquest tipus de coses per carta. A través de la nostra pàgina web també ens comuniquem amb compradors virtuals, diguéssim... Es poden adquirir llibres a la pàgina web. També fem "news letters" periòdicament a través d'internet que arriben a un miler, o em sembla que més d'un miler de persones, ara no ho recordo..., és a dir, per totes les vies possibles. Intentem que qui no té correu electrònic, rebi una carta física, però qui no llegeix el correu rebi un correu electrònic.

25. Es fa algun tipus de feina específica per encàrrec a banda de les traduccions?

Sí, esporàdicament s'encarreguen revisions de traduccions. Tots els llibres passen per un procés molt llarg de revisió quan arriba l'original. Normalment des que rebem l'original fins que surt el llibre, si no ho aturem en cap moment per fer cap altre llibre ni res, són uns sis mesos de mitjana. I aleshores durant aquests sis mesos de temps, la major part del temps el que fem és revisar la traducció, llegir-la, corregir-la, revisar les notes, revisar el text una mica, etc. De vegades algunes d'aquestes revisions o correccions s'encarreguen a fora. Això és tot el que s'encarrega.

26. S'ofereix algun producte més a part dels llibres?

No. El que passa és que intentem que els llibres estiguin presents en format electrònic a la xarxa. És a dir, que tot gira al voltant del llibre. El que passa és que intentem de fer-lo accessible com per exemple que sigui al Google Books.

27. Què els fa diferents de la resta d'editorials de perfil semblant?

A veure, de perfil semblant, entre nosaltres per exemple que publiquin clàssics, hi ha sobretot "La Magrana" i és un tipus d'editorial completament diferent. Perquè "La Magrana" està adreçada força als instituts en general. Són textos monolingües sense el grec i el llatí. Per tant, hi ha tot un treball acadèmic al darrera dels nostres llibres que ens diferencia d'altres coses semblants. Amb altres col·leccions de l'estranger, la nostra col·lecció s'assembla molt a la francesa, a la Budé. De fet, quan es va fundar la Bernat Metge, les persones que la van crear estaven en contacte amb la gent de la Budé i fins i tot els de la Budé van cedir els tipus de lletra, els tipus d'impremta, perquè la Fundació Bernat Metge sortís amb el mateix tipus de lletra que la "Guillaume Budé". És a dir, que aquesta inspiració és molt directa i a més és declarada en els textos fundacionals.

28. Quines representen que podrien ser les vostres competidores?

Competidores no ho sé, perquè són en altres llengües i perquè són una mica diferents. Però a part de la Budé, hi hauria la Loeb angloamericana, que té una ambició semblant a la de la Bernat Metge. La diferència és que l'aparat crític és més reduït allà i l'aparat de notes també, és una mica adreçada a un públic una mica menys especialitzat per dir-ho així. Després en espanyol hi ha l'Alma Mater, que té una història més curta que la Bernat Metge i que no té tants exemplars, però que té una orientació semblant. Després, a Itàlia, tenim la col·lecció Lorenzo Valla que combina elements de la Loeb i la Budé, en el sentit que té un aparat crític força reduït potser, però en canvi té moltes notes. És a dir, totes tenen característiques una mica diferents i d'alguna manera totes es complementen. Però bàsicament serien aquestes la Budé, la Loeb, l'Alma Mater i la Lorenzo Valla.

29. En volum de vendes hi ha molta diferència entre la col·lecció Bernat Metge i les demés?

No sé quan venen les altres, és el problema. Home..., m'imagino que amb la Loeb hi deu haver una gran diferència, perquè el mercat anglès és enorme i el nostre no. I té més tradició. En aquest sentit segur que és molt diferent. Ara, per exemple, amb l'Alma Mater jo no sé si és tan diferent, s'hauria de veure perquè fins i tot tenint el mercat llatinoamericà, no sé. O sigui, els nostres llibres de vegades també arriben a llatinoamèrica o a Europa. Si hi ha una persona que té ganes d'estudiar un autor i vol obtenir totes les edicions que hi ha d'aquell autor i troba la de la Bernat Metge també la compra. Per tant, no ho sé..., no et sabria dir exactament perquè no tinc les dades d'altres editorials, però sospito que en el cas de la Loeb la diferència és molt gran, en els altres casos potser no tant.

30. Teniu relacions amb la col·lecció dels clàssics de l'editorial Gredos? (p.ex traductors vostres que després facin la traducció al castellà o a l'inrevés).

Sí, la relació no és d'editorial a editorial, però sí que hi ha gent que ha treballat per la Gredos i després ha treballat per a nosaltres o a l'inrevés. Fins i tot hi ha algun cas en que algun autor que la mateixa persona l'ha traduït al castellà i al català. Això sí.

31. Quines estratègies ha pres l'empresa per ampliar el seu mercat?

El quiosc, llibreries, llibre digital, Google books..., aquest tipus d'estratègies.

32. Han donat els resultats que esperàveu?

Sí, sí, sí, completament, sí.

33. Heu pensat en els llibres digital?

Jo crec que, com tots els editors, estem una mica aspectants. És a dir, no sabem què passarà exactament. No sabem si arrelaran o no. A veure, de moment no funcionen, és a dir, de moment el que passa és això que existeixen però no, a veure, als Estats Units fa ja set o vuit anys que estan promovent els llibres digitals i de moment representen l'u per cent de les vendes de llibres. És a dir que de moment a la gent no li interessa. Pot ser que algun dia surti un lector que realment sigui molt bo i molt còmode i aleshores avanci però clar..., però no ho sé. En tot cas, si s'arriba a divulgar de veritat el llibre digital, la cultura del llibre canviarà completament. És a dir, el que

fem, no sé..., coses tant senzilles com nosaltres diem: “ mira, l’edició de l’any tal..., la pàgina quaranta-quatre”, això amb un llibre digital ja no ho podem dir, perquè el número de pàgina..., és a dir, perquè els llibres digitals no tenen número de pàgina. Tenen un text que es pot ampliar i reduir i, per tant, les pàgines canvien. I per tant, és a dir, les referències bibliogràfiques que fem servir ara, tota la nostra relació amb el llibre, si realment es fa aquest pas, canviarà completament. És una mica, no ho sé..., és un canvi tecnològic d’aquests que ja veurem si realment es produeix i com ens afecta. Però bé, no ho sé..., ja veurem...

34. La Fundació Bernat Metge té vinculacions amb altres institucions públiques o privades?

Bé, la Fundació Bernat Metge, com t’he dit, depèn de dues potes que són l’institut Cambó i l’editorial Alpha. Aleshores, l’editorial Alpha, com qualsevol editorial, està en relació amb la Institució de les Lletres Catalanes. Pot demanar subvencions, per exemple, hi ha alguns dels nostres llibres que reben subvencions a la traducció. Després, l’Institut Cambó té relació també amb la Institució de les Lletres Catalanes per organitzar actes. Per exemple, els actes del “Cinquantenari de Carles Riba”. També tenim força relació amb l’Institut d’Estudis Catalans, perquè estem pensant en diversos actes conjunts. És a dir, sí, amb institucions del món cultural sí que hi ha molta relació. També estem col·laborant amb Edicions 62 per la col·lecció de llibreries.

35. Teniu algun tipus de conveni amb l’institut Ramon Llull?

Conveni no. El que hi ha és molta col·laboració per a difondre la col·lecció. Sempre que l’Institut Ramon Llull va a l’estranger i munta alguna cosa relacionada amb la cultura catalana, la Fundació Bernat Metge hi és present d’alguna manera. És un puntal important.

36. Quins projectes de present té la fundació?

De present, de moment estem amb la col·lecció de llibreries que acaba de començar. Han sortit tres volums. El tercer potser encara no ha arribat a les llibreries i, de moment, la intenció és continuar aquesta edició en col·laboració amb Edicions 62. La intenció és fer uns quants volums més d’aquesta col·lecció per veure com reacciona el públic.

37. I de futur?

L'editorial Alpha té la intenció d'obrir altres línies en el futur. L'editorial Alpha havia tingut en el passat col·leccions no només de clàssics grecs i llatins sinó també de clàssics universals com, per exemple, "Clàssics de tots els temps" on hi havia la traducció en vers de Carles Riba. També hi havia traduccions de Petrarca, per exemple, o d'altres autors i aquesta línia és possible que s'explori en el futur. També el que ens plantejem és fer llibres relacionats amb el món clàssic fora de la col·lecció Bernat Metge, de divulgació, per exemple, d'assaig... i aquest tipus de coses també.

38. Rep subvencions d'institucions públiques?

Sí, hi ha subvencions de la Institució de les Lletres Catalanes bàsicament i algun llibre també ha rebut una subvenció del Ministeri de Cultura.

39. Hi ha convenis amb universitats catalanes, espanyoles o europees? Com s'hi treballa?

Actualment no. Durant un temps hi va haver un conveni amb la xarxa Lluís Vives de totes les universitats dels països catalans. El que passa és que..., bé no ho sé..., les dinàmiques de la universitat i les nostres eren diferents i al final es va decidir que cadascú anés una mica més pel seu camí. Però bé, el cert és que totes les biblioteques de les universitats catalanes estan subscrites a la Bernat Metge, és a dir, que arriben directament, etc.

40. Quines universitats més tenen la col·lecció completa?

Jo ara no tinc la llista però puc mirar d'aconseguir-te-la. Ara no sé, no t'ho sabria dir. Jo crec que són totes als països catalans; a l'estat espanyol, jo crec que la majoria; i després a l'estranger, crec que són potser una vintena d'universitats que la tenen. Però no ho sé, t'ho hauria de mirar.

41. La té la universitat de Salamanca? (A la web no se li fa cap referència).

Crec que sí, crec que sí. En tot cas, no t'ho puc confirmar. Ara mateix no t'ho sabria dir, però si proves d'entrar al catàleg digital de la Universitat de Salamanca i hi poses algun títol de la Bernat Metge i ho veuràs si el tenen. En el cas dels llibres de la Bernat Metge, jo crec que se'n salven més o menys del possible boicot a la cultura catalana. Si hi ha una facultat de filologia clàssica que s'interessi per aquests temes li

convé tenir els llibres. No sé si en algun cas preval més perjudici o no, ara mateix no ho sé en aquest cas.

42. Sentiu que la vostra tasca és reconeguda a l'estat espanyol? O us sentiu més valorats fora de les nostres fronteres?

A veure, som més coneguts a l'estat espanyol que a l'estranger, tot i que a l'estranger comencem a ser-ho una mica. Però, tot i això, som més coneguts a l'estat espanyol, això sí, això és innegable. I a les revistes acadèmiques en espanyol de filologia clàssica surten ressenyes de llibres de la Bernat Metge regularment. És a dir, que sí que hi ha un cert reconeixement i els llibres com a mínim sí que arriben i se sap que existeixen.

43. A nivell històric quina va ser la situació de la Fundació Bernat Metge durant la dictadura de Primo de Rivera?

Durant la dictadura de Primo de Ribera es va anar fent. És a dir, es va aconseguir anar tirant endavant. No hi havia una prohibició explícita sobre la Bernat Metge. De fet, el primer volum de la Bernat Metge va sortir l'any mil nou-cents vint-i-tres i se'n van anar publicant durant aquells anys. Exactament la relació amb elsensors no sé com devia anar en aquella època. El que sí que és veritat és que el primer llibre de la Bernat Metge, el "De la natura" de Lucreci, va ser bastant un escàndol perquè és un filòsof epicur que parla de moltes coses però des d'un punt de vista epicur en que valora el plaer i que diu que els déus, si existeixen, no es preocupen de nosaltres, etc. I va ser força escandalós pel públic religiós, per dir-ho així. Fins i tot hi va haver articles, ara no sé si directament de l'arquebisbe o, vaja, d'algú important de la jerarquia dient: "com és possible que es publiquin aquests llibres, aquesta mena de coses". Això sí, però de fet el llibre es va publicar i va tirar endavant.

44. I durant el Franquisme?

Durant el franquisme sí que va ser diferent. No sé, per explicar-ho una mica s'hauria de començar a la Guerra Civil. Al mil nou-cents trenta-sis la casa del Francesc Cambó va ser ocupada per la F.A.I., pels anarquistes diguéssim, i de fet la família explica que hi ha habitacions de la casa, a la planta superior, en que la fusta es veu que hores d'ara està encara picotejada perquè hi havien portat gallines i de tot. És a dir, la casa va quedar en força mal estat. Aleshores, la Generalitat republicana el que

va fer va ser incautar la Fundació Bernat Metge per a preservar-la i va nomenar Carles Riba com a comissari que s'encarregués de fer-la funcionar. Durant la Guerra Civil es van publicar ara no recordo si dos o tres llibres, no gaires, però encara se'n va publicar algun i després, a l'any mil nou-cents trenta-nou, quan es va acabar la Guerra Civil, va parar completament la Bernat Metge. No es podia publicar. El primer llibre que va sortir després de la Guerra Civil va ser un llibre aïllat, l'any mil nou-cents quaranta-dos, sense cap nom de cap traductor. És a dir, és una traducció de Carles Riba de Plutarc, però no hi surt el nom de Carles Riba. Era una manera de no comprometre ningú. Recordem que Carles Riba, com que havia estat relacionat amb la Generalitat republicana justament per a mantenir la Fundació Bernat Metge, va ser expulsat de la universitat, va anar a l'exili... És a dir, no era una persona, diguéssim, que el seu nom pogués constar en un llibre de la Bernat Metge i que no passés res, com a mínim als primers anys. Això va ser un llibre que va sortir a l'any mil nou-cents quaranta-dos i després em sembla que a l'any mil nou-cents quaranta-set es va poder tornar a reprendre. I es va poder tornar a reprendre, perquè Joan Estelrich, que era el director en aquell moment de la Fundació Bernat Metge, era una persona que tenia molt bona relació amb el règim, és a dir, a diferència de molta altra gent de la fundació, com Carles Riba, etc; Joan Estelrich va anar a parlar amb el censor i sempre s'explica una història que no sé fins a quin punt és certa però, vaja..., és la que explicava ell..., que clar..., el censor tenia una relació relativament vaga del que era la Fundació Bernat Metge i Estelrich va anar-hi i li va dir: "no, no, jo entenc que convé no publicar en català, que és una cosa dolenta i tal..., però l'únic que et demano és que ens deixis acabar la col·lecció. L'acabem i així ens n'oblidem i ja està". Aleshores, clar, com que la Bernat Metge és una cosa que no es pot acabar mai, doncs es va continuar, però a un ritme més a poc a poc.

45. La repressió de la llengua catalana durant el franquisme va fer pujar el número de subscriptors?

No ho sé, això no t'ho sabria dir.

46. Com es distribuïa durant el franquisme?

Als subscriptors només. Jo crec que no devien arribar enlloc. Si algú volia adquirir llibres i no era subscriptor, la manera més fàcil, perquè a les llibreries era difícil, doncs era venir aquí, fer l'encàrrec i després els llibres se servien aquí. Diguem que

era la manera fàcil de fer-ho, perquè els llibres de la Bernat Metge no són llibres que circulin gaire per les llibreries pel tipus de llibre que és. Més aviat pel tipus de llibre perquè són molt cars i els llibreters quan els llibres són molt cars, els costa posar-ne gaires. S'ha de tenir en compte això.

47. Els instituts de batxillerat també estaven subscrits durant el franquisme?

La veritat és que no ho sé. Jo no sé realment com devia anar. Però el que sí que sé és que bàsicament el que era més perillós des del punt de vista del règim no era la Bernat Metge sinó la cultura més popular per dir-ho així. Que un savi tingués al seu despatx un llibre de la Bernat Metge no era un problema. Clar això s'hauria de veure cada institut, cada professor devia tenir la seva pròpia autonomia.

48. I els actuals instituts d'educació secundària?

És que jo no ho sé, no ho sé perquè jo no tinc la llista.

49. En arribar la democràcia i la normalització de la llengua catalana va baixar el número de subscriptors?

No ho sé. Jo crec que no. Jo crec que va continuar més o menys igual. De fet, a veure..., el que sí que així històricament amb les dades que tinc jo, no sé si se'n poden aconseguir més, seria difícil de trobar-les segurament, és que als anys vint durant la dictadura de Primo de Ribera hi havia uns dos mil subscriptors. És a dir, es va arribar als dos mil, i després progressivament va anar baixant, no sé a quin ritme. És a dir, no sé si en algun moment va pujar i després va tornar a baixar i això. Actualment estem sobre els mil. L'evolució és aquesta més o menys.

50. Què pot reclamar la Fundació Bernat Metge de les Institucions de Govern del País?

Pot reclamar, a veure..., suport perquè continuï existint, això sí, clar en aquest sentit. A veure, més enllà d'això nosaltres aspirem a poder subsistir sense cap suport Això sí, el suport és quan realment és difícil. En el nostre cas, és això, hi ha alguns llibres que tenen subvencions, però bé..., això..., i després també lògicament la difusió que això ho fa molt bé l'Institut Ramon Llull a l'estranger. Són les dues coses importants.

51. Us sentiu recolzats per les institucions catalanes? I per les de l'estat espanyol?

Sí, sí, per les catalanes sense dubte. Per les espanyoles, clar, no tenim una relació tan estreta tampoc. Hem rebut alguna subvenció per algun llibre específic del Ministeri de Cultura. És bàsicament la relació que tenim.

52. Esteu contents amb el tracte rebut en els mitjans de comunicació?

Estem molt contents del tracte que han rebut les noves col·leccions, és a dir, la col·lecció de quiosc i la col·lecció de llibreries, això sí. La col·lecció tradicional normalment no rep cap mena de tracte dels mitjans de comunicació, diguéssim... Això intentem canviar-ho. Intentem explicar més la nostra feina als periodistes, però bé..., també entenem que és un tipus de llibre, que vaja..., que s'escau poc als suplement de cultura per dir-ho així, també han de parlar d'altres coses, però bé..., dintre del possible intentarem que hi hagi més repercussió.

53. Quins premis o guardons principals ha rebut en aquest temps?

La col·lecció Bernat Metge, si no vaig errat, ha rebut la Creu de Sant Jordi em sembla, no recordo quin any. Em sembla que està allà penjada i jo no sé si ha rebut algun altre. Ara mateix no ho recordo. Això ho puc mirar i mirar de dir-t'ho. Jo crec que hi ha això, la Creu de Sant Jordi i potser alguna altra cosa, però ara mateix no t'ho puc dir.

54. Us consta si a les biblioteques de les presons o d'hospitals tenen la vostra col·lecció?

No ho sé. No em consta a mi. No ho tinc present. Però podria ser que sí.

55. El símbols de l'òliba i la lloba són còpia de la Budé?

Ara no ho tinc present però devien sortir d'allà. Sí, sí és clar devien sortir d'allà. Sí perquè clar, jo ara, de fet, no sé quan ells van començar a fer-ho servir. Jo sospito que devia ser la Fundació Bernat Metge que quan es va fundar va agafar molt d'elements de disseny de la Budé amb el permís explícit de la Budé. No són iguals, però sí són molt semblants. Ara mateix no sé si a la Budé surt a la guarda dels llibres igual, no ho sé. Apareixen només a l'edició de tela de la Bernat Metge. Jo sospito que sí, perquè moltes coses les compartien. Fins i tot hi ha algun llibre de la Bernat Metge, per exemple la traducció d'Èsquil que va fer Carles Riba, el text grec, la revisió del

text grec i l'aparat crític són de Paul Mason que és la persona que va fer el text grec a la Budé i que Carles Riba el coneixia perquè havia estat a París. Paul Mason li va cedir el text i, fins i tot, hi ha una part de la introducció que és de Paul Mason pràcticament. La col·laboració era molt estreta. Avui dia no és tan estreta, perquè cadascun va fent pel seu compte un cop ja està muntat, però al principi sí que ho era.

56. Quin tipus de gent demana visitar les vostres instal·lacions?

Bàsicament gent que fa recerca, com aquesta senyora que ha vingut aquí i que ha vingut a mirar manuscrits. Doncs bàsicament això, gent que fa recerca sobre traduccions del grec i del llatí al català.

57. Teniu detractors que critiquin les vostres iniciatives o la vostra tasca?

A veure..., quan van sortir les col·leccions de quiosc, que jo recordi, em sembla que va sortir un article negatiu d'un professor de l'Autònoma, però que em sembla que era l'únic. Dels molts articles que van sortir tot era molt positiu i molt elogiós i, vaja..., hi ha d'haver opinions de tot. Pel que fa a la col·lecció tradicional també és cert que hi ha gent que la critica, per exemple, pel model de llengua, pel fet de fer servir un català molt elevat o una mica arcaic, però de fet també s'ha de dir que segurament es tracta de gent que segurament no han seguit l'evolució de la col·lecció. És a dir, que pensen en llibres dels primers temps de la Fundació Bernat Metge, perquè els llibres que es publiquen actualment justament aspirem en general... Hi ha de tot, perquè també ha de prevaldre una mica el gust del traductor, però en general el model de llengua és, jo crec, força assequible. Dintre d'una certa dignitat ha anat evolucionant molt i s'ha anat acostant més al català estàndard.

58. En alguna ocasió s'ha aprofitat el fons de l'editorial Alpha per a la fundació Bernat Metge?

Normalment no es fa per una raó molt senzilla, perquè "Clàssics de tots els temps" d'Editorial Alpha normalment publicava en vers. 'Es a dir, les traduccions eren en vers i una de les normes de la Fundació Bernat Metge és que siguin sempre en prosa. Ara, properament farem una excepció que és la traducció de "l'Odissea" de Carles Riba, perquè el que ha passat és que havent-hi el precedent de Carles Riba era molt difícil trobar un traductor que es posés a fer "l'Odissea" a la Fundació Bernat Metge. Aleshores, tenint en compte qui és el traductor, el pes de la traducció, etc..., doncs

farem una excepció en aquest cas i això serà segurament l'any vinent. Però en principi no ho fem. Per exemple, de Miquel Dolç tenim "l'Eneida" en dues traduccions diferents fetes pel mateix autor, una traducció en vers per a l'Editorial Alpha i una traducció en prosa per a la Fundació Bernat Metge. I si hi dones un cop d'ull, veuràs que són estils força diferents.

59. Els criteris entorn als models de la llengua són els mateixos que al principi?

No, han anat variant i han anat variant molt. També hi ha una part que depèn del gust del traductor, però, per exemple, si s'agafa l'últim volum de Plató o si s'agafen els volums de Ciceró que traduïa en Joan Vallès, que són excel·lents, doncs es veu molt clarament que el model de llengua és molt més actual. I això es nota molt, intenta ser un català més ajustat a les expectatives del lector mitjà d'avui, diguéssim.

1.2. Transcripció de l'entrevista a Joan Alberich

Joan Alberich és membre del consell de direcció de la Fundació Bernat Metge. Catedràtic de grec de l'IES Emperador Carles de Barcelona, ha estat professor agregat a la Universitat Autònoma de Barcelona fins el curs 2008-2009. Ha traduït obres gregues per a l'editorial La Magrana (exemples: la *Ilíada*, l'*Odissea* i *Meditacions*) i ha col·laborat en diversos llibres de text.

1. Què en pensa de la tasca portada a terme per la Fundació Bernat Metge?

*És importantíssima pel país, perquè es tradueix al català, i per tant es fomenta la literatura catalana en traducció i fa assequibles els textos antics, i també perquè hi ha traduccions que són monuments de la literatura catalana com és el cas de l'*Odissea* de Carles Riba.*

2. Com i quan va entrar en contacte amb la Fundació?

*Com? A veure com ho explico, perquè fa morir de riure. Quan jo anava a l'institut, vaig saber que existia la Fundació Bernat Metge els últims anys quan fèiem grec, que traduïem l'*Ilíada*, i aleshores, els professors ens deien que no miréssim mai cap traducció. I a la biblioteca, que era el "Centre de lectura", perquè jo sóc de Reus, allà hi havia la Bernat Metge i era una cosa que sempre, tant els meus companys com*

jo teníem pànic de demanar un llibre d'allà, perquè si ens veia algun professor que teníem un llibre bilingüe semblava com si féssim un pecat. O sigui, jo sabia que existien i que n'hi havien a l'armari, però no en vaig tocar mai cap fins que vaig venir a estudiar a Barcelona. Aquí vivia en una pensió a la ronda de Sant Pau, i els diumenges venien llibres de segona mà, i no sé si el tercer o quart diumenge vaig trobar llibres barats per cinc pessetes de la Bernat Metge. I van ser els primers llibres, i vaig dir que “ ara faig el pecat de comprar-me un llibre, una cosa que havia estat prohibida fins ara”. Fa morir de riure, però era així en la nostra època.

I entrar a la Fundació en el que ja seria a nivell professional?

Quan feia quart i cinquè van fer uns cursets a la Fundació Bernat Metge, que llavors ho portava el doctor Josep Alsina, i ell ens feia una mica de grec, i després el senyor Josep Vergés, que ens feia llatí. A l'últim any, anàvem allà i fèiem com unes classes, i va ser quan vaig conèixer la Fundació per dintre.

3. Vostè és subscriptor?

Jo no he estat subscriptor mai, perquè la vaig comprar la Bernat Metge a trossos i a bocins durant el primer any de la carrera. I després els he anat buscant perquè hi havia molts volums exhaurits, i aleshores, esperant la fira de la Mare de Déu de la Mercè que fan al passeig de Gràcia, anant a les llibreries de vell....La tinc tota ara.

4. Quina va ser la primera traducció que va fer per a aquesta entitat?

De traduccions no n'he fet cap. Només he col·laborat fent notes per a llibres, com els tres volums de la “Ilíada” traduïda per Montserrat Ros: I ara estic fent les notes del primer volum de la “Odissea” de Carles Riba. I és aquesta la meva col·laboració. També he ajudat una mica en com s'han de transcriure alguns noms al català, sempre que m'ho han demanat he estat disposat.

5. Com va entrar a formar part del Consell de direcció?

Com coneixia la gent i els ajudava abans en qüestions de veure com s'havien de transcriure els noms al català, perquè han fet un llibre, aquesta noia, la Montserrat Ros, que va ser abans qui portava la Fundació Bernat Metge (era el puntal més important, ara ja està jubilada. Aleshores sempre que em demanaven, sempre he estat assequible. En un moment donat em van dir si volia participar i vaig dir que sí.

6. Quina és la seva funció dintre d'aquest?

La funció de la gent que forma part del consell és que quan venen propostes per fer traduccions, aleshores se sotmeten a estudi, i normalment es diu que sí, i es vetlla una mica per com van les traduccions que es fan.

7. Vostè col·labora amb alguna altra editorial?

Jo he traduït llibres. A veure..., pensa que sóc professor d'institut i el que m'interessa és que els alumnes puguin llegir les obres clàssiques de la manera més senzilla possible i la Bernat Metge té la funció de traduir de la manera més elevada i més digna possible. No és que sigui indigne el que faig jo, però sí que miro que sigui assequible a un públic el més ampli possible de la base. Perquè, per exemple, "l'Odissea" de Carles Riba, és molt difícil que un alumne de batxillerat la pugui llegir, perquè fins i tot una persona gran, a vegades m'hi he trobat, diu: em falten notes, perquè, per exemple, per parlar de una deïtat del Sol diu Sol fill de l'Altura", perquè Carles Riba necessitava allà un nombre determinat de síl·labes. Nosaltres diríem Hiperió i posaríem una nota a peu de pàgina. Perquè sinó una persona que llegeixi el fill de l'Altura no sap ben bé que vol dir. O sigui, simplement és això, per fer assequibles els clàssics a la gent, potser perquè jo sóc professor d'institut (encara que he estat durant 12 anys professor de la Universitat Autònoma com a professor associat, però ara ja estic jubilat perquè ja en tinc més de 65 i està prohibit que treballin els que tenen més de 65 anys a les universitats).

8. Està d'acord amb la nova línia d'obrir-se a un públic més ampli?

Oh! naturalment, sempre. La cultura com més a l'abast sigui de la gent millor, i ara ha estat una oportunitat que aquests llibres que normalment cada volum és car...Quan arriba a un públic més ampli sempre és plausible.

9. Creu que les noves línies tindran èxit?

Jo crec que ja l'han tingut, i d'una manera o altra el país sortirà guanyant.

10. Pensa que els llibres digitals tenen futur?

Diuen que el futur va per aquí. No ho sé, jo sóc un home del s. XX i del XXI deuré viure poc temps, per tant, no ho sé. Crec que sí, perquè la tècnica es deura millorar. Perquè és clar, jo només penso el que vaig veure quan tenia la teva edat i el que tenim

ara, doncs és clar, jo no m'ho hauria pensat mai que llençaria la màquina d'escriure o la tindria arraconada tant amb caràcters grecs com amb caràcters llatins, i ara sóc un fan total de l'ordinador. Doncs segurament que acabarà sortint alguna cosa que es perfeccionarà millor, o sigui, jo diria que són les beceroles..., que no sé on aniràs a parar tu quan tinguis la meva edat.

11. Com a professor, creu que una línia de butxaca més econòmica ajudaria a donar a conèixer els clàssics als estudiants de secundària?

Els estudiants de secundària, a veure, estan molt dispersos. D'alumnes de secundària, hi ha una gran diversitat de públic, i la base educativa és molt ampla, i per tant, hi ha gent que no té interès per la cultura. Això que s'ha fet és una solució política que s'ha trobat de tenir els alumnes estabulats, ajuntats tots. Ja hi ha prou diversitat d'alumnes per veure els que són d'acollida, perquè si la diversitat intel·lectual ja és tan gran, amb la diversitat cultural s'ha disparat tant la diversitat dels alumnes que això ha fet que el nivell hagi baixat. O sigui, els alumnes d'ara saben menys coses de les que sabem nosaltres. Ara, ells tenen l'habilitat que saben més moure's en el camp de la tècnica i en el camp de la cosa digital, això sí que ho tenen, i és clar, des de petits ja ho han tocat. I nosaltres, els vells, de grans ens hi hem hagut de posar. Però vaja..., jo diria que hem de ser una mica optimistes i que deurà sortir alguna, perquè els professors hi posen molt bona voluntat, i en els alumnes la diversitat és enorme. Ara no estan enfocats per estudiar, sinó que estan enfocats per estar aquí aturadets i contempladets.

12. Creu que tots els instituts de batxillerat haurien de disposar d'una selecció dels seus títols?

Dels títols de la Fundació Bernat Metge? Oh i tant! Però això..., la cultura no és una cosa..., és clar..... Hi ha gent que pensa que la cultura ve de cultivar, i necessita com un pagès que ha de treballar moltíssim per fer alguna planteta i que no se li endugui el vent, però hi ha gent que pensa moltes vegades que la cultura ve de cul, i no té res a veure. I per tant, a vegades, falta cultura, no solament als alumnes sinó també a nosaltres, els professors, que també hem de millorar.

13. Considera que la Fundació Bernat Metge hauria de portar a terme activitats divulgatives adreçades als joves?

No estaria malament si això s'ho planteessin. Però és clar... Jo crec que ja porta a terme alguna tasca de la divulgació dels clàssics. Jo crec que això és important. Naturalment és pot fer més. Per ara ha participat en unes jornades que es fan sobre Carles Riba, ara que es fa el cinquantenari de la seva mort participa. Ja hi participa en les coses del país, diria jo.

14. Com valora el premi rebut per la *Introducció a la Ilíada* de Jaume Pòrtulas?

Doncs mira, més o menys és una cosa agradable que sempre el món de les clàssiques tingui un ressó mediàtic a dintre de la societat, vingui per on vingui, si és un premi doncs millor.

15. Pensa que la Fundació Bernat Metge hauria d'ampliar la seva activitat propulsant iniciatives de divulgació del món clàssic?

Ja n'ha fet, ja fa la seva tasca. És clar, si vols ha estat fins ara discreta i ara ha estat més oberta a tothom. Tot el que ho faci millor... Les futures generacions tindran idees noves. També s'ha digitalitzat. Hi ha molts llibres digitalitzats, llavors en això ja es van posant al dia.

16. Quin creu que ha de ser el model de llengua de les traduccions?

Sempre ha de ser la llengua correcta, naturalment, però depèn del traductor o depèn del públic a qui va dirigida la obra, perquè de vegades que a la Fundació Bernat Metge és tradueixen títols d'obres molt importants i bàsiques, però n'hi ha que són particulars. Sempre s'ha de fer amb la major dignitat possible, el que passa que s'han de contemplar tots els llibres que ens han arribat del món clàssic, que són moltíssims. I jo crec que no s'acabaran mai, perquè si anem seguint encara tenim els de l'edat mitjana, Joan Lluís Vives, Erasme, etc. I tot el que vulguis..., no s'acaba mai. O sigui no crec que s'acabi mai. I aleshores ha de ser de la millor manera possible i del millor nivell possible, però sempre assequible al públic.

17. Si hagués d'escollir alguns volums, quins serien? Per què?

Les "Vides Paral·leles" de Plutarc, que són un model de traducció en estat natural, estan traduïdes per Carles Riba, i després pel contingut. Potser ara no es mira tant,

però abans feien llegir Plutarc. A França, sobretot en el s. XIX, feien llegir Plutac per formar els nous polítics, perquè són vides paral·leles d'un personatge romà i d'un de grec importants, perquè han portat a terme una tasca que ha sobresortit de la seva època, i es trobaven aquí una colla d'exemples. Ara això no es pensa, però dintre de tot són les que em quedaria si diguessin "cremem-la tota i només salvem uns quants", doncs els quinze volums de les "Vides Paral·leles" de Plutarc.

18. Em podria explicar alguna anècdota relacionada amb la Fundació Bernat Metge?

L'anècdota que explicava el senyor Ramon Guardans, el gendre del senyor Francesc Cambó, que quan van tornar a reprendre després de la guerra, l'any 1953, l'edició dels clàssics, a Madrid no hi havia permís, i el van donar només fins que s'acabessin els clàssics. I és clar, els clàssics no crec que s'acabin mai, o sigui que això vol dir que era un govern d'una categoria deficient, intel·lectualment parlant, que no sabia qué deia, no sabia el que feia. Sí que ho sabia, però ho feia molt mal fet, i en el cas de la cultura, com odiava la cultura catalana... Era un disbarat, perquè odiava els clàssics, i aquell que odia la cultura en una part, diríem que no està agraciat pels déus.

19. Finalment, creu que una col·lecció d'aquest tipus té futur en una societat que a poc a poc està marginant les disciplines humanístiques del seu pla d'estudis?

La cultura grega, sempre tindrà un poder de seducció i sempre hi haurà algun boig que ho farà. Pensa que quan jo tenia la teva edat, els meus pares no entenien que jo hagués de fer una cosa de llatí i grec, sempre deien: "aquest nen es morirà de gana", i no m'he mort de fam, però tampoc no estic gaire prim. Sempre hi ha hagut aquesta temença. És normal, perquè sembla que sigui una cosa de bojos, però vaja..., els bojos també tenien el seu món amb el dionisisme. Doncs si un té dionissisme per la cultura clàssica a algun lloc o altre arribarà. Si no l'ajuden per dedicar-se al món de les clàssiques, es dedicarà a una altra cosa, però sempre trobarà com un món exemplar, pedagògic en un bon sentit de coses, en el vessant que sigui. Perquè de grec fins i tot els que el detesten no paren de dir paraules gregues, com física, gimnàstica, paràmetre, diàmetre, etc. Tothom parla grec i fa servir les preposicions gregues, no parem de dir-ho, però el que passa és que potser no en som conscients. I la cultura clàssica fa conscient a la gent del que diu i del que fa, perquè els grecs van ser els primers de pensar sobre la llengua, sobre la història, sobre el futur, sobre qué és

l'home i això sol ser sempre un problema. Deurà ser constant sobre l'ésser humà, és humà.

20. Una curiositat, que m'ha cridat l'atenció aquests dies, és que mirant la pàgina web de la Fundació Guillaume Budé també hi apareixen l'òliba i la lloba, ¿la Bernat Metge ho ha copiat d'allà, o ells ho han copiat d'aquí?

Ells van ser abans, en la Guillaume Budé hi ha una òliba que és treta d'un ríthon grec, mentre que el disseny de la de la Bernat Metge és més noucentista.

1.3. Entrevista a Jaume Medina

Jaume Medina és membre del consell de direcció de la Fundació Bernat Metge i és doctor en Filologia Clàssica a la Universitat Autònoma de Barcelona on dona classes. Ha fet traduccions per a la Fundació Bernat Metge (els *Fastos* d'Ovidi i *Retòrica d'Herenni*). A més és un dels biògrafs de Carles Riba.

1. Què en pensa de la tasca portada a terme per la Fundació Bernat Metge?

Tres-cents setanta-cinc volums amb obres d'autors clàssics grecs i llatins publicats al llarg de més de vuitanta anys seguits (tret de l'obligada interrupció de l'immediata post-guerra) no és una quantitat gens menyspreable. Al contrari, tenint en compte el que és l'àmbit cultural català, es tracta d'una labor autènticament extraordinària. D'altra banda, l'objectiu inicial dels promotors de col·laborar a l'afaiçonament de la prosa catalana, s'ha complert en els moments en què els col·laboradors han estat bons literats –i aquí podríem reportar els grans noms: Carles Riba, Joan Creixells, Carles Cardó, Miquel Dolç...

2. Com i quan va entrar en contacte amb la Fundació?

Això va ser quan era estudiant a la Facultat. Jo tenia un professor de llengua llatina que es deia Josep Vergés, que estava molt vinculat a la Fundació. Ja llavors, quan jo tenia divuit o dinou anys, aquest professor m'havia parlat de la possibilitat que a la Fundació es reprenguessin les classes i fins i tot m'havia dit que jo hi podria assistir, quan això passés. Més endavant, aquest mateix professor em va oferir la possibilitat de col·laborar com a editor i traductor en la col·lecció d'autors llatins i em va animar

a traduir el tractat de Ciceró sobre l'amistat. Però llavors jo era molt jove. Tot just havia acabat la carrera i tenia encara poca experiència com a traductor i encara més poca en l'edició dels textos llatins. Més endavant, quan jo tenia cap a trenta anys, el professor Miquel Dolç em va demanar a veure si jo em faria càrrec de la traducció de l'obra d'Ovidi "Els Fastos". Ho vaig acceptar. Però van passar anys abans que la treballés i que sortís a la llum pública. Mentrestant vaig ser cridat per formar part del Consell de Direcció de l'entitat.

3. Vostè és subscriptor?

No. Encara que tinc la major part dels volums de la col·lecció.

4. Quina va ser la primera traducció que va fer per aquesta entitat?

Tal com he dit abans, van ser "Els Fastos" d'Ovidi.

5. Quantes obres ha traduït?

He publicat a la "Col·lecció de clàssics llatins" dos volums amb "els Fastos" i un altre volum amb la "Retòrica" a Herenni, obra d'un autor desconegut.

6. Totes han estat per encàrrec o vostè n'ha proposat alguna?

La primera va ser per encàrrec. La segona va ser a proposta meva.

7. Actualment, n'està preparant alguna?

En tinc dues d'encarregades. Però, de moment, encara no m'he posat a treballar-les.

8. Vostè col·labora amb alguna altra editorial?

Sí. Amb moltes: Curial, Edicions 62, Enciclopèdia Catalana, Proa, Publicacions de l'Abadia de Montserrat...

9. Està d'acord amb la nova línia d'obrir-se a un públic més ampli?

Ja ho crec. Encara que, tot i l'augment de les vendes de llibres, segurament el nombre de lectors (vull dir de persones que de debò llegiran els llibres –perquè una cosa és comprar un llibre i una altra llegir-lo–) no augmentarà pas gaire.

10. Creu que les noves línies tindran èxit?

Sí. De moment, ja s'ha demostrat que el públic ha augmentat.

11. Pensa que els llibres digitals tenen futur?

Sí. Però això no vol pas dir que els llibres convencionals hagin de deixar d'existir. Jo crec que tota aquesta revolució en el món de la informàtica és positiu. Però també crec que la forma tradicional del llibre és molt més agradable i confortable que no pas la d'una pantalla.

12. Pensa que la Fundació Bernat Metge hauria d'ampliar la seva activitat propulsant iniciatives de divulgació del món clàssic?

No estaria malament que ho fes. Però, per ara, sembla que els qui la porten pensen només en l'edició de llibres.

13. Quin creu que ha de ser el model de llengua de les traduccions?

Tal com deia abans, un dels objectius fundacionals de l'empresa era el de col·laborar a formar una prosa catalana modèlica. Per tant, el model de llengua ha de ser elevat. Aquí, però, hauríem d'establir matisos. Perquè una cosa és traduir l'obra de Ciceró o d'Horaci, que ja en llatí tenien una llengua molt depurada i elevada, i una altra és traduir Apici, un simple tractadista de receptes de cuina, amb una llengua molt planera i plena de vulgarismes.

14. Si hagués d'escollir alguns volums, quins serien? Per què?

Em quedaria amb les traduccions dels tràgics per Carles Riba i també amb les de Virgili de Miquel Dolç. Perquè en tots dos casos es tracta de traduccions modèliques.

15. Em podria explicar alguna anècdota relacionada amb la Fundació Bernat Metge?

D'anècdotes n'hi ha moltes de documentades a la premsa. Com ja deus saber, el primer director de la Fundació va ser Joan Estelrich, un mallorquí establert a Barcelona, on havia vingut a "fer carrera". Va ser un personatge sempre a primer pla de la vida social culta. Hi havia un setmanari satíric, anomenat "El be negre", que una vegada li va dedicar uns versos que començaven dient: "Estelrich, bernat pudent / i una mica Bernat Metge...". Un altre setmanari, anomenat "Mirador", el 8 d'agost de 1929 publicava la gasetilla següent: "El secret dels clàssics. / Hom parlava de l'ambició dels grans homes. Això passava, és clar, en una penya de l'Ateneu. Un ateneïsta reconsagrat digué que sentia una absoluta antipatia envers Trotski, perquè l'excomissari del poble, a Rússia era massa ambiciós. / –Tots els

grans homes ho han estat! – replicà un literat jove de la penya. Disraeli, per exemple –afegí– als divuit anys ja somiava a ésser president del Consell... / –Bé –féu aleshores un altre–, aquest somni també l’ha tingut En Cambó. / La discussió sobre aquest punt la tancà un col·laborador de la Bernat Metge dient: / –Conec un fill espiritual d’En Cambó que és encara més ambiciós que el mestre. És l’Estelrich. Un dia se’m planyia del que costa d’arribar en aquest país, fent el següent paral·lel: ‘I pensar que, a la meua edat, Alexandre ja havia conquistat mig món!...’”.

16. Finalment, creu que una col·lecció d’aquest tipus té futur en una societat que poc a poc està marginant les disciplines humanístiques del seu pla d’estudis?

Per ara sembla que no hi ha cap perspectiva d’haver d’abandonar l’empresa de publicació dels llibres dels clàssics i, per tant, la Fundació Bernat Metge anirà tenint continuïtat. Les disciplines humanístiques, a l’època contemporània, han estat sempre marginades. Però si un dia desapareixen definitivament dels plans d’estudis, les autoritats s’adonaran que cal reintroduir-les.

17. Quines obres creu que s’haurien de publicar?

Hi ha moltes grans obres encara per publicar. Pensem que fins ara no s’ha començat a donar al públic la “Ilíada”, que és el punt de referència de tota la literatura i la cultura grega...

18. Si li deixessin escollir, quins autors li agradaria traduir?

Hi ha dos autors que m’agraden d’una manera especial: Ciceró i Sant Agustí. Però de Ciceró cada cop queden menys obres per traduir (encara que algunes de les publicades, com el “Tractat de l’orador”, s’haurien de fer de cap i de nou). També m’hauria agradat la traducció de les obres de Virgili. Però això ja ho va fer magistralment el professor Miquel Dolç.

19. Què opina sobre la pretensió de publicar L’”Odissea” de Carles Riba en vers?

No em sembla malament. Aquesta traducció de Riba és un clàssic de la literatura catalana. Tanmateix, amb una traducció en vers (que no seria pas la primera que publicaria la FBM) la col·lecció fugiria del seu ordre normal.

20. Què creu de la feina que va fer Carles Riba per a la Fundació Bernat Metge?

Va ser molt important. En primer lloc com a traductor. Les seves traduccions van ser sempre un referent per als altres col·laboradors i per als subscriptors. I en segon lloc com a persona que va salvar la institució en uns moments de greu perill. Això, jo ho tinc recollit en la biografia que vaig fer de l'insigne poeta, humanista i hel·lenista.

2. CARTA DE CARLES RIBA A FRANCESC CAMBÓ

“Carta escrita en 1943 a Francesc Cambó i que a derrera hora vaig desistir, per dignitat, d’enviar. A fer-ne l’ús, després de la meva mort, que es cregui convenient; però prohibeixo que és destrueixi (firmat: C. Riba), 15 juny 1954. / La iniciativa de salvar la F.B.M. pel procediment de la incautació no fou meva personal. Fou indicada com única pel Conseller de Cultura Sr. V. G., i l’opinió d’aquest fou compartida sense reserves pels Drs. Joaq. Balcells i August Pi-Sunyer i el Sr. Pomp. Fabra en una reunió que tinguérem tots plegats. Un telegrama del Sr. C. demanant que d’aquesta manera se salvés la seva col·lecció de pintures i una lletra directa d’ell aprovant la meva gestió i expressant-me la seva confiança, permeteren de creure el Sr. C. des de fora, pensava el mateix. / Vaig demanar al Sr. V. G. que fóssim nomenats comissaris conjuntament el malaguanyat Dr. Balcells i jo; el Conseller va objectar que el Dr. B., per la seva filiació política seria malvist i faria sospitosa la mesura. La necessitat en què poc després es trobà el Dr. B. de fugir, confirmarà aviat que el Sr. G. no s’equivocava. / Paral·lelament, el Sr. L. Sala tingué la idea que calia salvar l’editorial Alpha pel procediment d’un comitè d’empresa addicte al legítim propietari. El projecte fou rebutjat per poc elegant; sobretot per inoperant: el legítim propietari era, no un fabricant qualsevol, sinó el Sr. F.C.; i tot allò que es relacionés amb ell era nefand. / Tant és així que el decret d’incautació, per a les pintures com per a la F.B.M. restà en el paper, com a teoria pura. No em fico en el que calgué fer per a rescatar aquelles; és prou sabut. El que em temo que encara avui s’ignora, és el que haguérem d’afrontar, el Sr. E. Nicol (que es portà bé en tot això) i jo mateix, tots solets i aplaudits... de lluny, per arrencar la F.B.M. dels ocupants de l’edifici de Via Laietana, 30. Allò era una txeca, i calia dialogar i fer discursos absurds a gent que eren una barreja d’innocència i ressentiment, i, a més armats fins a les dents i embriagats de triomf. A la fi aconseguírem de treure exclusivament papers, llibres i llibreries; i encara això, vigilats de vista per pistolers. / L’argumentació dels al·ludits discursos només podia ésser una: que érem uns pobres diables d’intel·lectuals, sense més recursos per a menjar que el treball que podíem anar fent amb aquells elements. Arribaren a entendre-se dient-nos que segurament vindria algun *compañero* a les nostres classes de grec! / Era tràgic i còmic alhora. Degué ésser el relat, potser imprudentment expansiu i decorat d’aquestes converses (en gran part els nervis!) que donà origen a l’estúpida llegenda que la nostra intenció era *realment* d’apropriar-nos de l’Edit. Alpha per al nostre personal profit. / Tot el que es va fer aleshores i després, destrueix aquesta llegenda calumniosa. Mai no vaig resoldre jo sol res de règim intern de la F.B.M., sinó en

conferència amb els companys; és a dir, en rigor funcionava el comitè d'empresa somiat pel Sr. Sala. Per als afers fonamentals, que afectaven la vida mateixa i el futur de l'E.A., sempre d'acord amb els diversos Consellers de Cultura, vaig consultar, indirectament o directament el Sr. F.C. o el seu representant autoritzat a París, el Sr. J. Estelrich. No sé si mai s'ha pensat que la més lleu indiscreció podia costar-me, a la tornada, un perillós sojorn a Montjuïc. / Vaig posar contínuament, i sovint a prec dels mateixos companys de l'E.A., prestigi i signatures meves com a cobertura de la nostra institució. Això contribuí, en part no petita, a malentesos sobre la meua actitud, que han estat causa de quatre anys d'exili per a mi i els meus, i de la meua ruïna. / La meua actitud real, és la definida en els meus articles de la Revista de Catalunya publicada a França, entre 1939 i 1940; la meua tornada a Catalunya en 1943, a tot risc, els avala i els confirma. El que hi expresso, és convicció meua de consciència, puc admetre sobre això diàleg, i noble discussió entre iguals; no que es faci servir com a raó per a l'amistar o l'enemistat, la confiança o la desconfiança. / Em planyo amargament que a la meua arribada a França en 1939 no hagués estat, no ja admès, sinó cridat d'una manera decorosa, a retre comptes, com era ja la meua intenció i el meu deure. / Més amargament encara, que, al cap d'anys, es doni crèdit a interpretacions de la meua actitud que considero, sí, excusables en aquell estat de nerviosisme; però no ara, quan abunda la documentació i l'experiència sobre el que llavors es debatia per damunt i per sota dels sofriments estrictament personals –sofriments que foren i són per a tothom, començant per mi que sóc el qui ara parlo. / I amb més dolor em planyo encara, que tants anys de treball abnegat dins la F.B.M.. -treball reprès recentment amb caràcters i en circumstàncies que no semblen haver canviat gaire- no haguessin servit per a crear una confiança de principi en mi, i per a diferir tot judici almenys fins haver-me sentit. / No crec, i ho lamento de cor, que s'hagués fet mai un esforç per a conèixer-me plenament, en el conjunt de la meua personalitat moral, intel·lectual i social: era un hel·lenista passador, un col·laborador distingit entre tots, útil, insubstituïble: de vegades una ventafocs discreta però he comprovat ara, que jo no era algú a qui realment i a fons *es coneix*. / Em faig càrrec de tot això, i un sol mot cordial, d'home a home, pot fer que ho perdoni. Veia, en efecte, llavors, però veig sobretot ara, que la informació sobre la F.B.M. procurada al seu creador i sostenidor, apuntava i apunta al manteniment d'una certa posició personal, d'un es que m'abstinc de qualificar altrament que de magnífiques: més que no estava i està al servei d'una realitat objectiva, per a l'avaluament de la qual un examen dels arxius de la F.B.M., contenint la història de cada volum publicat, podrien ésser un saludable començament”.

3. TEXTOS ANALITZATS

3.1. *D'Agricolia* de M. Porci Cató. 1927, traduït per Salvador Galmés.

LVII. Vinum familiae. Ubi vindemia facta erit, loram bibant menses tres; mense quarto heminas in dies, id est in mense congios II S: mense quinto, sexto, septimo, octavo in dies sextarios, id est in mense congios quinque; nono, decimo, undecimo, duodecimo in dies heminas ternas, id est in mense amphoram; hoc amplius Saturnalibus et Conpitalibus in singulos homines congios III S; summa vini in homines singulos inter annum Q. VII. Conpeditis, uti quidquid operis facient, pro portione addito; eos non est nimium in annos singulos vini Q. X ebibere.

LVII. Vi per a família. Quan la verema serà acabada, beguin **resaigües**² tres mesos; al mes quart, **hemina**³ per dia, això és, dos **congis**⁴ i mig al mes; al mes cinquè, sisè, setè, vuitè, un **sextari**⁵ al dia, això és, cinc congis al mes; al novè, desè, onzè, dotzè, tres hemines al dia, això és, àmfora (per més). Això encara: per a les **saturnals**⁶ i **compitals**⁷, congi per hom. Suma de vi per sengles homes entre l'any: vuit **quadrantals**⁸. Als **compeus**⁹, augmenta'ls-ho, així com faran de feina, a proporció: no és massa beure cadascun a l'any deu quadrantals de vi.

LVIII: Pulmentarium familiae. Oleae caducae quam plurimum condito. Postea oleas tempestivas, unde minimum olei fieri poterit, eas condito, parcito, uti quam diutissime durent. Ubi oleae comesae erunt, hallecem et acetum dato. Oleum dato in menses uni cuique S. I. Salis uni cuique in anno modium satis est.

² **Resagües**: Remost (Vi fluix i de molt mala qualitat obtingut tirant aigua a la brisa)

³ **Heminia**: Mesura per a líquids equivalent a 0,2736 litres.

⁴ **Congui**: Mesura per a líquids equivalent a 3, 283 litres.

⁵ **Sextari**: Mesura per a líquids equivalent a 0,547 litres.

⁶ **Saturnals**: Festes que es celebraven al solstici d'hivern.

⁷ **Compitals**: Festes Romanes.

⁸ **Quadrantals**: Dit del triangle esfèric en què un costat és un quadrant

⁹ **Compeus**: Esclaus travats de peus amb cadenes per evitar que fugissin, per càstig, o per perillousos.

LVIII. **Companatge**¹⁰ per a la família. Adoba oliva caiguda, tanta com podràs; demés, l'oliva madura d'on podria ésser tret molt poc oli, adoba-la, estalvia-la, per tal que duri molt de temps. Quan l'oliva serà menjada, dóna **alatxa**¹¹ i vinagre; dóna oli per mes, a cadascun, un sextari; de sal, n'hi ha prou amb un **modi**¹² a l'any, per cap.

LIX. Bubus cibaria annua in iuga singula lupini centum viginti aut glandis modios CCXL, faeni pondo IXXX, ocini..., fabae M. XX, viciae M. XXX. Praeterea granatui videto uti satis viciae seras. Pabulum cum seras, multas sationes facito.

LIX. Al bous, **recapte**¹³ anyal per cada parell: cent vint modis de **llobins**¹⁴ o dos-cents quaranta modis de glans, cinc-cents **pòndols**¹⁵ de **fenc**¹⁶ i trèvol, vint modis de faves, renta modis de **veces**¹⁷. Demés veges de sembrar veces bastament per granar: quan en sembraràs per a farratge, fes-ne molts de sementers.

¹⁰ **Companatge**: Vianda que hom menja a més del pa.

¹¹ **Alatxa**: Anxova o arengada.

¹² **Modi**: Antiga mesura de grans

¹³ **Recapte**: **1** Provisió de coses a consumir o a usar. **2** Menjar.

¹⁴ **Llobí**: **1** Planta herbàcia anual de la família de les papilionàcies (*Lupinus albus*), de fulles palmatisectes, flors blanques i fruits en llegum, amb llavors lenticulars, anomenades *llobins*. **2** Llavor del llobí, lenticular, groguenca i comestible; tramús.

¹⁵ **Pòndols**: Mesura de pes equivalent a una lliura.

¹⁶ **Fenc**: **1** Planta herbàcia anual de la família de les papilionàcies (*Trifolium incarnatum*), de tija dreta, amb fulles trifoliades i flors vermelles en glomèruls terminals solitaris. **2** Farratge sec, és a dir, que ha estat sotmès a la fenificació i que pot ésser emmagatzemat.

¹⁷ **Veces**: Planta herbàcia anual, enfiladissa, de 30 a 80 cm, pubescent, de fulles paripinnades i terminades en circell, amb els folíols cuneïformes i mucronats, de flors purpúries, generalment geminades, i de fruits lleguminosos grossos, sovint de color bru un cop madurs. Fruit de la veça emprat com a aliment de diversos ocells, especialment dels coloms.

3.2. *Metamorfosis* d'Apuleu. 1929, traduït per Marçal Olivar.

Erant in quadam civitate rex et regina. Hi tres numero filias forma conspicuas habuere, sed maiores quidem natu, quamvis gratissima specie, idonee tamen celebrari posse laudibus humanis credebantur, at vero puellae iunioris tam praecipua, tam praeclara pulchritudo nec exprimi ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi denique civium et advenae copiosi, quos eximii spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessae formositatis admiratione stupidi et admoventes oribus suis dexteram primore digito in erectum pollicem residente eam ut ipsam prorsus deam Venerem religiosi venerabantur adorationibus. Iamque proximas civitates et attiguas regiones fama pervaserat deam, quam caerulum profundum pelagi peperit et ros spumantium fluctuum educavit, iam numinis sui passim tributa venia in medias conversari populi coetibus, vel certe rursum novo caelestium stillarum germine non maria, sed terras Venerem aliam virginali flore praeditam pullulasse.

Hi havia, en una ciutat, un rei i una reina. Els quals havien tingut tres filles, totes tres remarcables per llur beutat; però les dues més grans, per bé de que foren d'aspecte plaentíssim, amb tot hom creia que podien ésser a bastament celebrades amb lloances humanes; però el que és la bellesa de la noia xica era tan singular i preclara, que no podria ser expressada ni suficient lloada per la poquesa del llenguatge humà. No diré més, que molts ciutadans i bon nombre de forasters, que la brama d'aquella exímia visió aplegava en afanyosa turba, colpits d'astorament en presència de la inaccessible bellesa i acostant als llavis la mà dreta, amb l'índex creuat damunt del polze, talment com si es tractés de la deessa Venus, la veneraven amb religiosos acataments. Ja per les ciutats del voltant i els països de la rodalia s'havia estés la fama que la deessa que parí la blava profunditat del pèlag i tragué a llum el ruixim de les onades escumejants, dignant-se a atorgar públicament la gràcia del seu numen cercava la companyia de la gent, o que, verament, per un nou poder germinador **estil·lat** dels cossos celestes, no els mars, sinó les terres, havien produït una altra Venus, dotada de la flor de la virginitat.

(Marçal Olivar, Ed. Bernat Metge)

Hi havia una vegada en una ciutat un rei i una reina que tenien tres filles que cridaven l'atenció per la seva bellesa. Les dues més grans, tot i ser d'aspecte encisador, encara podien amb justícia ser celebrades amb lloances humanes; en canvi, la bellesa de la més petita era tan excepcional i tan extraordinària que la pobresa del llenguatge humà no podia expressar-la, ni tan sols lloar-la a bastament perquè no hi havia paraules. Molts dels ciutadans i nombrosos forasters, que, atrets per la notícia d'una visió tan esplèndida, acudien formant una munió de gent encuriosida, embadalits per l'admiració d'una beutat tan inaccessible, veneraven aquella joveneta acostant-se amb una devoció religiosa als llavis l'índex i el polze de la mà dreta units, com si fos la mateixa dea Venus.

Havia arribat a les ciutats més pròximes i a les regions frontereres la veu que o bé la dea engendrada pel blau profund del mar i criada pel ruixim de les ones escumoses es barrejava amb els mortals, obsequiant-los ja amb el do de la seva contínua presència, o bé, que, per una nova fecundació de la rosada celeste, aquesta vegada no havien estat les aigües del mar, sinó la terra la que havia criat una altra venus, dotada, però, de la flor de la virginitat.

(Bàrbara Matas, Ed. La Magrana)

Invitata Psyche talium locorum oblectatione propius accessit et paulo fidentior intra limen sese facit; mox prolectante studio pulcherrimae visionis rimatur singula et altrinsecus aedium horrea sublimi fabrica perfecta magnisque congesta gazis conspicit. nec est quicquam quod ibi non est. sed praeter ceteram tantarum divitiarum admirationem hoc erat praecipue mirificum, quod nullo vinculo, nullo claustro, nullo custode totius orbis thesaurus ille muniebatur. haec ei summa cum voluptate visenti offert sese vox quaedam corporis sui nuda et 'quid,' inquit, 'domina, tantis obstupescis opibus? tua sunt haec omnia. prohinc cubiculo te refer et lectulo lassitudinem refove et ex arbitrio lavacrum pete. nos, quarum voces accipis, tuae famulae sedulo tibi praeministrabimus nec corporis curatae tibi regales epulae morabuntur.

Psique, atreta pel benestar d'aquells llocs, a la primeria s'hi acosta, i de més refiada, entra portes endins; després, cedint a l'alliberament d'aquella visió esplendíssima, es contempla cada cosa que veu, encara, en la part interior de l'edifici, galeries obrades amb sublim

arquitectura i **curulles**¹⁸ de grans tresors. No hi ha res que no hi sigui. Però, a part de l'admiració que excitaven tantes riqueses, això era especialment meravellós, que aquell tresor de tot el món era desproveït de cadenes, de tancadura, de guardes. Mentre s'ho mira amb el més gran plaer, una veu despullada del seu cos se li ofereix i: “¿Per què”, diu, “oh senyora, t'embaladeixes davant de totes aquestes opulències? Tot el que veus es teu. Retira't, doncs, al cubícul i refés en el llit la teva lassitud, i quan et plagui fes-te preparar el bany. El que és nosaltres, les teves serventes, les veus de les quals et pervenen, et servirem curosament, i quan ens haurem ocupat del teu cos, el reial àpat no es farà esperar gaire”.

(Marçal Olivar, Ed. Bernat Metge)

Psique, captivada per l'encant d'aquest lloc, s'hi acostava una mica més i, cada cop més confiada, travessa la porta. Encuriosida per la bellesa de tot el que contempla, recorre minuciosament el seu interior; per tot arreu veu estances fetes amb arquitectura excelsa i plenes de tresors abundosos. No hi ha res al món que no sigui allí dins. Però per sobre de l'admiració que li causaven tantes riqueses juntes, el més sorprenent era que aquell tresor de coses de tot arreu estava pas protegit ni per cap cadena, ni per cap tanca, ni per cap sentinella.

Mentre ella contempla extasiada tot això, sent una veu sense cos que li diu:

“¿Per què senyora, et meravelles de tantes riqueses? Tot això és teu. Per tant, vés-te'n a una cambra i descansa al llit i quan et vingui de gust, fes-te preparar un bany. Nosaltres, les teves criades, les veus de les quals ara escoltes, et serviré amb llestesa, i quan hagi tingut cura del teu cos, trobaràs a punt un banquet digne d'un rei.”

(Bàrbara Matas, Ed. La Magrana)

¹⁸ **Curulles:** ple fins a vessar.

Llatí	Bernat Metge	Bàrbara Matas
Hi tres numero filias forma conspicuas habuere.	Els quals havien tingut tres filles, totes tres remarcables per llur beutat.	Que tenien tres filles que cridaven l'atenció per la seva bellesa.
quamvis gratissima specie	Per bé de que foren d'aspecte plaentíssim	Tot i ser d'aspecte encisador
puellae iunioris tam praecipua, tam praeclara pulchritudo	La bellesa de la noia xica era tan singular i preclara	La bellesa de la més petita era excepcional i tan extraordinària
nec exprimi ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat	No podria ser expressada ni suficient lloada per la poquesa del llenguatge humà	La pobresa del llenguatge humà no podria expressar-la, ni tan sols lloar-la a bastament perquè no hi havia paraules
Multi denique civium et advenae copiosi, quos eximii spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat,	La brama d'aquella exímia visió aplegava en afanyosa turba, colpits d'astorament en presència de la inaccessible bellesa	Atrets per la notícia d'una visió tan esplèndida, acudien formant una munió de gent encuriosida, embadalits per l'admiració d'una beutat tan inaccessible
ut ipsam prorsus deam Venerem	Talment com si es tractés de la deessa Venus	Com si fos la mateixa dea Venus
deam, quam caerulum profundum pelagi peperit et ros spumantium fluctuum educavit	La deessa que parí la blava profunditat del pèlag i tragué a llum el ruixim de les onades escumejants	O bé la dea engendrada pel blau profund del mar i criada pel ruixim de les ones escumoses
iam numinis sui passim tributa venia in medias conversari populi coetibus,	Dignant-se a atorgar públicament la gracia del seu numen cercava la companyia de la gent	Es barrejava amb el mortals obsequiant-los ja amb el do de la seva continua presència
vel certe rursum novo caelestium stillarum germine non maria, sed terras Venerem aliam virginali flore praeditam pullulasse.	Per un nou poder germinador estil·lat dels cossos celestes, no els mars, sinó les terres , havien produït una altra Venus, dotada de la flor de la virginitat	Per una nova fecundació de la rosada celeste, aquesta vegada no havien estat les aigües del mar, sinó la terra la que havia criat una altra Venus, dotada, però, de la flor de la virginitat

Llatí	Bernat Metge	Bàrbara Matas
<i>Invitata Psyche talium locorum oblectatione</i>	Atreta pel benestar d'aquells llocs	Captivada per l' encant d'aquells llocs
<i>intra limen sese facit</i>	Entra portes endins	Travessa la porta
<i>mox prolectante studio pulcherrimae visionis rimatur singula et altrinsecus aedium horrea sublimi fabrica perfecta magnisque congesta gazis conspicit</i>	Cedint a l'alliberament d'aquella visió esplendíssi-ma , es contempla cada cosa que veu, encara, en la part interior de l'edifici, galeries obrades amb sublim arquitectura i curulles de grans tresors	Encuriosida per la bellesa de tot el que contempla, recorre minuciosament el seu interior; per tot arreu veu estances fetes amb arquitectura excelsa i plenes de tresors abundosos
<i>nec est quicquam quod ibi non est</i>	No hi ha res que no hi sigui	No hi ha res al món que no sigui allí dins
<i>sed praeter ceteram tantarum divitiarum admirationem hoc erat praecipue mirificum, quod nullo vinculo, nullo claustro, nullo custode totius orbis thesaurus ille muniebatur.</i>	A part de l'admiració que excitaven tantes riqueses, això era especialment meravellós , que aquell tresor de tot el món era desproveït de cadenes , de tancadura, de guardes	Per sobre de l'admiració que li causaven tantes riqueses juntes, el més sorprenent era que aquell tresor de coses de tot arreu no estava pas protegit ni per cap cadena , n per cap tanca, ni per cap sentinella
<i>haec ei summa cum voluptate visenti offert sese vox quaedam corporis sui</i>	Mentre s'ho mira amb el més gran plaer, una veu despullada del seu cos se li ofereix	Mentre ella contempla extasiada tot això, sent una veu sense cos que li diu
<i>'quid,' inquit, 'domina, tantis obstupescis opibus?'</i>	¿Per què, diu , oh senyora , t'embaladeixes davant de totes aquestes opulències?	¿Per què, senyora , et meravelles de tantes riqueses?
<i>tua sunt haec omnia</i>	Tot el que veus es teu	Tot això és teu
<i>prohinc cubiculo te refer et lectulo lassitudinem refove et ex arbitrio lavacrum pete.</i>	Retira't, doncs, al cubícul i refés en el llit la teva lassitud , i quan et plagui fes-te preparar el bany	Per tant, vés-te'n a una cambra i descansa al llit i, quan et vingui de gust, fes-te preparar un bany
<i>nos, quarum voces accipis, tuae famulae sedulo tibi praeministrabimus nec corporis curatae tibi regales epulae morabuntur.</i>	El que és nosaltres, les teves serventes, les veus de les quals et pervenen, et servirem curosament, i quan ens haurem ocupat del teu cos , el reial àpat no es farà esperar gaire	Nosaltres, les teves criades, les veus de les quals ara escoltes, et servirem amb llestesa, i quan hagis tingut cura del teu cos , trobaràs a punt un banquet digne d'un rei

Les dues versions ens presenten un llenguatge accessible, tot i no ser un llenguatge vulgar, però així com en les traduccions de Plaute o Virgili veig clar que la versió de la Fundació Bernat Metge és més fidel a l'original llatí, en aquest cas és més difícil.

En ocasions la més fidel és la traducció de la Fundació Bernat Metge.

Gratissima (superioritat): plaentíssim / encisador.

Praeclara: preclara / extraordinària.

Sufficienter: suficient / bastament.

Pelagi: pèlag / mar.

Non maria, sed terra: els mars, sinó les terres / les aigües del mar, sinó la terra.

En altres casos, la més fidel és la traducció de Bàrbara Matas.

Iounoris (comparatiu de superioritat): de la noia xica / de la més petita.

Ipsam: ----- / mateixa.

En resum direm que la traducció de la Fundació Bernat Metge és la més respectuosa amb l'original, encara que en aquest cas no hi ha tanta diferència.

3.3. *Amfitrió* de Plaute.1934, traduït per Marçal Olivar.

*SO. Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo,
nisi item unam, verberatus quam pependi perpetem; 280
eam quoque edepol etiam multo haec vicit longitudine.
credo edepol equidem dormire Solem, atque adpotum probe;
mira sunt nisi invitavit sese in cena plusculum.*

*ME. Ain vero, verbero? deos esse tui similis putas?
ego pol te istis tuis pro dictis et male factis, furcifer, 285
accipiam; modo sis veni huc: invenies infortunium.*

*SO. Vbi sunt isti scortatores, qui soli inviti cubant?
haec nox scita est exercendo scorto conducto male.*

*ME. Meus pater nunc pro huius verbis recte et sapienter facit,
qui complexus cum Alcumena cubat amans animo obsequens. 290*

*SO. Ibo ut erus quod imperavit Alcumenae nuntiem.
sed quis hic est homo, quem ante aedis video hoc noctis? non placet.*

ME. Nullust hoc metuculosus aequae.

*SO. Mi in mentem venit,
illic homo hoc de umero volt pallium detexere.*

ME. Timet homo: deludam ego illum.

*SO. Perii, dentes pruriunt;
certe advenientem hic me hospitio pugneo accepturus est.
credo misericors est: nunc propterea quod me meus erus
fecit ut vigilarem, hic pugnus faciet hodie ut dormiam.
oppido interii. obsecro hercle, quantus et quam validus est.*

SÒSIA.- No em penso pas haver vist una nit més llarga, llevat d'aquella sola, en la qual, una vegada fuetejat, vaig estar-me penjat tot el temps. Però per Pòl·lux! aquesta àdhuc guanya aquella en molta durada! Crec, per Pòl·lux!, sense cap mena de dubte, que el sol dorm, i està ben begut. No m'estranyaria que s'hagués recreat un poc més que no cal, en el sopar.

MERCURI (a part).- Ah sí, perdulari! ¿ Et penses que els déus són com tu? Per Pòl·lux!, et rebré com correspon a les teves dites d'ara i a les teves malifetes, carn de forca! Vine només, si vols, fins ací; trobaràs mala ventura.

SÒSIA.-¿On són aquests putaners que no s'avenen a dormir sols? Aquesta nit és feta exprés per donar feina a una bagassa de preu.

MERCURI (*a part*).- El meu pare, segons el que aquest diu, fa bé i sàviament, de jeure enamorat com està, abraçat a Alcmena, satisfent el seu gust.

SÒSIA.- Deixa'm anar a fer saber a Alcmena el que el meu amo ha manat. Però ¿qui és aquest home que veig davant del casal, a questa hora de la nit? No m'agrada!

MERCURI (*a part*).- Ningú no és tant poruc com ell!

SÒSIA.- Ja hi caic! Aquest minyó avui em vol tornar a teixir la capa.

MERCURI (*a part*).- Té por, l'home. Me'l passejaré!

SÒSIA.- Estic perdut: les dents em pruen! Segur! A la meva arribada aquest m'acollirà amb una rebuda **púgnia**. Té bons sentiments, em sembla: perquè el meu amo m'ha fet passar la nit en vetlla, ell, amb els punys farà que dormi avui. Estic ben mort! Mercè, per Hèrcules, com és gran i forçut!

(Marçal Olivar, Ed. Bernat Metge)

SÒSIA.- No havia vist mai una nit tant llarga, excepte aquella en la qual, una vegada fuetejat, vaig estar-me penjat tot el temps. Però per Pòl·lux, sense cap mena de dubte, que el Sol dorm està ben mamat.

MERCURI.- (*a part*.) Ah sí, desgraciat! Et penses que els déus són uns borratxos com tu? Vine aquí per tastar el gust del meu puny.

SÒSIA.- On són tots els que se'n van de putes? Aquesta nit és perfecta per a la feina d'una puta de luxe.

MERCURI.- (*a part*.) El meu pare, segons el que aquest diu, fa bé i sàviament, de jeure, enamorat com està, abraçat a Alcmena, satisfent el seu desig.

SÒSIA.- Deixeu-me anar a fer saber a Alcmena el que el meu amo ha manat. (*S'adona de la presència de l'altre.*) Però, qui és aquest home que veig davant de casa, aquesta hora de la nit? No m'agrada gens!

MERCURI.- (*a part*.) Ningú és tant covard com ell!

SÒSIA.- (*a part*.) Ja caic! Deu voler que dormi pla.

MERCURI.- (*a part*.) Té por, l'home! Me'l passejaré!

SÒSIA.- (*a part*.) Estic perdut. Les dents em tremolen com una fulla. Però ben mirat té bons sentiments, perquè el meu amo m'ha fet passar la nit en vetlla i aquest, amb els punys, farà que avui dormi. Estic ben mort! Ai mare, per Hèrcules, si n'és de gran i forçut!

(Enric Comes, Ed. Clàssiques)

Llatí	Bernat Metge	Enric Comas
<i>Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo,</i>	No em penso pas haver vist una nit més llarga, llevat d'aquella sola	No havia vist mai una nit tant llarga, excepte aquella en la qual
<i>adpotum probe verbero</i>	està ben begut perdulari	està ben mamat desgraciat
<i>deos esse tui similis putas? ego pol te istis tuis pro dictis et male factis, furcifer, accipiam; modo sis veni huc: invenies infortunium.</i>	¿Et penses que els déus són com tu? Per Pòl·lux!, et rebré com correspon a les teves dites d'ara i a les teves malifetes, carn de força! Vine només, si vols, fins ací; trobaràs mala ventura	!Et penses que els déus són uns borratxos com tu? Vine aquí per tastar el gust del meu puny.
<i>Vbi sunt isti scortatores, qui soli inviti cubant? haec nox scita est exercendo scorto conducto male.</i>	¿On són aquests putaners que no s'avenen a dormir sols? Aquesta nit és feta exprés per donar feina a una bagassa de preu.	On són tots els que se'n van de putes? Aquesta nit és perfecta per a la feina d'una puta de luxe.
<i>ante aedis video non placet</i>	veig davant del casal	veig davant de casa
<i>illic homo hoc de umero volt pallium detexere</i>	Aquest minyó avui em vol tornar a teixir la capa.	Deu voler que dormi pla.
<i>dentes pruriunt</i>	les dents em pruen	Les dents em tremolen com una fulla
<i>credo misericors est. nunc propterea quod me meus erus fecit ut vigilarem, hic pugnīs faciet hodie ut dormiam.</i>	Té bons sentiments, em sembla: perquè el meu amo m'ha fet passar la nit en vetlla, ell, amb els punys farà que dormi avui	Però ben mirat té bons sentiments, perquè el meu amo m'ha fet passar la nit en vetlla i aquest, amb els punys, farà que avui dormi.
<i>obsecro hercle, quantus et quam validus est.</i>	Mercè, per Hèrcules, com és gran i forçut!	Ai mare, per Hèrcules, si n'és de gran i forçut!

Llatí	Bernat Metge	Enric Comas
<i>nocte longiorem</i>	una nit més llarga,	una nit tant llarga,
<i>me vidisse censeo</i>	No em penso pas haver vist	No havia vist
<i>adpotum probe</i>	està ben begut	està ben mamat
<i>verbero</i>	perdulari	desgraciat
<i>tui similis</i>	són com tu?	són uns borratxos com tu
<i>furcifer</i>	Carn de forca	
<i>scortatores</i>	putaners	Els que se'n van de putes
<i>Exercendo scorto</i>	per donar feina a una bagassa	per a la feina d'una puta
<i>aedis</i>	casal	casa
<i>illic homo</i>	Aquest minyó	
<i>pallium detexere</i>	Tornar teixir la capa	
<i>pruriunt</i>	pruen	tremolen
<i>obsecro</i>	mercè	Ai mare

Si bé les dues traduccions ens presenten un llenguatge accessible, el lèxic de la versió de la Fundació Bernat Metge és més fidel a l'original llatí.

Tui similis: són com tu / són uns borratxos com tu.

Aedis: casal / casa.

Scortatores: putaners / els que se'n van de putes.

Pruriunt: pruen / tremolen.

En d'altres casos la traducció de la Fundació Bernat Metge tradueix el terme mentre que la d'Enric Comas no:

Furcifer: carn de forca.

Illic homo: aquest minyó.

Pallium detexere: tornar a teixir la capa.

Resumint, diríem que la traducció de la Fundació Bernat Metge és més literal i intenta recollir les expressions de manera més pròxima a l'original. En canvi, la traducció d'Enric Comas que ja se'ns presenta com a una adaptació lliure, fa girs més propis de la nostra llengua:

scorto conducto: Bagassa de preu / puta de luxe.

scortatores : Putaners / els que se'n van de putes.

dentes pruriunt :Les dents em prouen / les dents em tremolen com una fulla.

Me vidisse censeo: no em penso pas haver vist / no havia vist.

3.4. *Epigrames* de Marcial. 1949, traduït per Miquel Dolç.

LLIBRE I

XC

*Quod numquam maribus iunctam te, Bassa, uidebam
quode tibi moechum fabula nulla dabat,
omne sed officium circa te semper obibat
turba tui sexus, non adeunte viro,
esse uidebaris, faetor, Lucretia nobis :
a tu, pro facinus, Bassa, fututor eras.
inter se geminos audes committere cunnos
mentiturque uirum prodigiosa Venus.
Commenta es dignum Thebano aenigmate monstrum,
hic ubi uir non est, ut sit adulterium.*

XC

*
* *

L

*Quod fellas et aquan potas, nil, Lesbia, peccas :
qua tibi parte opus est, Lesbia, sumis aquam.*

L

*
* *

LI

*Vnus saepe tibi tota denarius arca
Cum sit et hic culo tritor, Hylle, tuo,
non tamen hunc pistor, non auferet hunc tibi copo,
sed si quis nimio pene superbus erit.
infelix uenter spectat conuiuia culi
et semper miser hic esurit, ille uorat.*

LI

*
* *

LLIBRE II

LXXXIII

*Foedasti miserum, marite, moechum,
et se, qui fuerant prius, requirunt
trunci naribus auribusque voltus.
Credis te satis esse vindicatum?
erras: iste potest et irrumare.*

LXXXIII

Has desfigurat , oh marit un pobre adúlter, i endebades el seu rostre, mutilat de nas i orelles,
demana la seva forma primitiva. ¿Et creus prou venjat? T'enganyes . . .

El fragment en vermell que falta seria: **Aquest encara pot donar-la a mamar**

LXXXIV

*Mollis erat facilisque viris Poeantius heros:
volnera sic Paridis dicitur ulta Venus.
cur *lingat cunnum* Siculus Sertorius, hoc est:
abs hoc occisus, Rufe, videtur Eryx.*

LXXXIV

Era efeminat i fácil a complaure els homes l'heroi fill de Peant; és així, conten, que Venus va
venjar-se de les ferides de Paris. ¿Per què és un . . . el Sicília Sertori?

Veu's-ho aquí: fou ell , pel que sembla, Oh Rufus, l'assassi d'Èrix.

El fragment en vermell que falta seria: **llepaconys**

3.5. Poesies de Catul . 1938, traduït per Joan Petit i Josep Vergés / 1989, traduït per Antoni Seva i Josep Vergés.

XVI:

*Pedicabo ego vos et irrumabo,
Aureli pathice et cinaede Furi,
qui me ex versiculis meis putastis,
quod sunt molliculi, parum pudicum.
Nam castum esse decet pium poetam
ipsum, versiculos nihil necesse est;
qui tum denique habent salem ac leporem,
si sunt molliculi ac parum pudici,
et quod pruriat incitare possunt,
non dico pueris, sed his pilosis
qui duros nequeunt movere lumbos.
Vos, quod milia multa basiorum
legistis, male me marem putatis?
Pedicabo ego vos et irrumabo*

Edició de 1928

Us demostraré com sóc home, Aureli disbauxat i infame Furi, que pels meus versos, perquè són voluptuosos, m'heu cregut impúdic. Perquè cast, convé que ho sigui el poeta piadós, ell mateix, però no cal que ho siguin els versos que, al cap i a la fi, sols tenen sal i gràcia si són voluptuosos i poc púdics.....

¿Vosaltres, perquè heu llegit molts milers de besos, em creieu poc mascle? Us demostraré com sóc home.

Edició de 1989

Us la fотре pel cul, jo, i per la boca, marieta d'Aureli i cosó de Furi, vosaltres que, pels meus versos, perquè són una mica lascius, m'heu tingut per poc decent. Car, el poeta piadós, sí, li escau de ésser cast; els versos lleugers no cal pas que ho siguin: aquests, al capdavall, només tenen sal i gràcia si són una mica lascius i no gaire decents i poden excitar **la pruija no dic dels joves, sinó dels homes peluts que ja no poden moure el llom endurit**. Vosaltres, perquè heu llegit els meus versos milers de besos, ¿em teniu per poc mascle? Us la fотре pel cul, jo, i per la boca.

XXXII

*Amabo, mea dulcis Ipsithilla,
meae deliciae, mei lepores,
iube ad te ueniam meridiatum.
et si iusseris, illud adiuuato,
ne quis liminis obseret tabellam,
neu tibi lubeat foras abire,
sed domi maneat paresque nobis
nouem continuas fututiones.
uerum, si quid ages, statim iubeto;
nam pransus iaceo et satur supinus
pertundo tunicamque palliumque.*

Edició de 1928

T'ho prego, dolça Ipsitil·la, delícies meves, encís meu, vulgues que vingui vora teu aquest migdia. I si m'hi invites, fes més encara: que ningú no passi el forrellat de la teva porta i tu no vulguis anar-te'n, sinó resta a casa i prepara't a l'amor... Però, si ho vols, digues-m'ho de seguida, car sadollat després d'un bon dinar... el desig em turmenta.

Edició de 1989

T'ho prego, dolça Ipsitil·la meva, la meva delícia, el meu encís, invita'm a venir a casa teva a passar la migdiada. I, si m'invites, fes més encara: que ningú no passi el forrellat a la porta d'entrada, i que no se t'acudi d'anar-te'n, sinó resta a casa i prepara't a rebre nou cardades seguides. Si, doncs, hi estàs disposta, invita'm ara mateix, perquè, havent dinat, m'he ajagut i, sadoll i de sobines, enasto la túnica i el mantell.

3.6. *L'Eneida* de Virgili. 1972, traduït per Miquel Dolç.

*Arma uirumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lauiniaque uenit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
ui superum, saeuae memorem Iunonis ob iram,
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem
inferretque deos Latio; genus unde Latinum
Albanique patres atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso
quidue dolens regina deum tot uoluere casus
insignem pietate uirum, tot adire labores
impulerit. tantaene animis caelestibus irae?*

Canto les armes i l'heroi que, el primer, des de les costes de Troia, foragitat pel destí, arribà a Itàlia i als ribatges de Lavínum, després d'ésser llargament batzegat per les terres i pel mar a causa de la violència dels déus de Dalt i de la ira memoriosa de Juno, després d'haver sofert també molts destrets en la guerra, fins a tant que hagué fundat la seva ciutat i hagué transportat els seus déus al Laci, d'on sorgiren la nissaga llatina, els nostres pares albans i, a l'altura, les muralles de Roma.

Musa, recorda'm les causes, digues-me per quina ofensa a la seva divinitat, per quin ressentiment, la reina dels déus impel·lí un baró d'insigne pietat a arrossegar tantes dissorts, a afrontar tantes proves. ¿Cap tanta rancúnia dins les ànimes celestes?

(Miquel Dolç, Ed. Bernat Metge)

Canto les armes i l'heroi que, seguint el destí, fou el primer que arribà fugitiu de les costes de Troia fins a Itàlia i a les riberes de Lavínum, llargament sacsejat en terra i en mar per la violència dels déus, a causa de la ira rancorosa de Juno, havent sofert molt també molt en la guerra, fins que pogués fundar una ciutat i introduir els seus Penats en el Laci; aquest és l'origen de la raça llatina, dels pares albans i de les muralles de l'alta Roma.

Recorda-me'n, Musa, les causes: per quina ofensa a la seva divinitat, per quin ressentiment la reina dels déus obligà un home notable per la seva pietat a passar tants perills i afrontar tantes penalitats. ¿Tant gran és la ira en l'ànim dels déus celestials?

(Joan Bellès, Biblioteca Bàsica d'El Periòdico)

Armes canto i l'heroi que el primer, de la costa de Troia, feia cap a Itàlia, empès pels destins, i als ribatges de Lavini. Llarg temps el llançaren pel mar i la terra la puixança dels déus i la ira implacable de Juno; va endurar moltes guerres, també, fins a tant que fundava l'urbs i entrava els seus déus en el Laci, d'on la llatina gènere, els pares albans i, al cim, el reducte de Roma.

Musa, recorda'm per quina afronta causada al seu numen, per quin greuge, la reina dels déus un home forçava, altament pietós, a provar tants de dols, a escometre tants d'afanys. ¿Poden cabre al cor celeste tals ires?

(Miquel Dolç, Ed. Alpha)

Text llatí	Bernat Metge M. Dolç	J.Bellès
<i>Profusus fato</i>	foragitat pel destí	seguint el destí
<i>litora</i>	ribatges	riberes
<i>iactus</i>	batzegat	sacsejat
<i>terris</i>	per les terres	en la terra
<i>superum</i>	de Dalt
<i>memorem</i>	memoriosa	rancorosa
<i>dum</i>	fins a tant	fins que
<i>deos</i>	déus	penats
<i>Genus latinum</i>	nissaga llatina	origen de la raça llatina
<i>Altae moenia Romae</i>	a la altura, les muralles de Roma	de les muralles de l'alta Roma
<i>insignem</i>	Insigne	notable
<i>virum</i>	baró	home
<i>Insignem pietate virum</i>	baró d'insigne pietat	un home notable per la seva pietat
<i>Animis celestis</i>	ànimes celestes	ànim dels déus celestials
.....	destrets
<i>inpulerit</i>	impel·lí	obligà
<i>irae</i>	rancúnia	ira
<i>tantaene</i>	Cap tanta	Tan gran

Lèxic		
Llatí	M. Dolç B. Metge	J.Bellés
<i>Litora</i>	ribatges	Riberes
<i>iactus</i>	batzegat	Sacsejat
<i>Superum</i>	de Dalt
<i>Memorem</i>	memoriosa	Rancorosa
<i>Dum</i>	fins a tant	fins que
<i>deos</i>	déus	Penats
<i>Insignem</i>	Insigne	Notable
<i>Virum</i>	baró	Home
<i>irae</i>	rancúnia	Ira
<i>inpulerit</i>	impel·lí	Obligà
.....	destrets
Construccions		
Llatí	M. Dolç B. Metge	J.Bellés
<i>Profusus fato</i>	foragitat pel destí	seguint el destí
<i>terris</i>	per les terres	en la terra
<i>Genus latinum</i>	nissaga llatina	origen de la raça llatina
<i>Altae moenia Romae</i>	a la altura, les muralles de Roma	de les muralles de l'alta Roma
<i>Insignem pietate virum</i>	Baró d'insigne pietat	un home notable per la seva pietat
<i>Animis celestis</i>	Ànimes celestes	ànims dels déus celestials
<i>tantaene</i>	Cap tanta	Tan gran

Observem que el lèxic utilitzat al llibre de la Fundació Bernat Metge acostuma a ser més fidel a la paraula llatina (**Memorem:** memoriosa / rancorosa; **deos:** déus / penats; **Insignem:** Insigne / notable), pel que fa a l'elecció de les paraules sol utilitzar la paraula més culta (**Litora:** ribatges / riberes; **iactus:** batzegat / sacsejat). A les construccions fa traduccions més literals en les que intenta imitar les construccions llatines (**Profusus fato:** foragitat pel destí / seguint el destí). En el cas de la metonímia, **Animis celestis**, en la traducció de la Bernat Metge es conserva, en canvi Bellès explica a que es refereix **Animis**.

Hem trobat construccions en que els dos autors han fet una interpretació diferent de la funció sintàctica de les paraules llatines. A la construcció **Altae moenia Romae**, Miquel Dolç interpreta que **Altae** és un locatiu i **Romae** és un genitiu que fa de complement del nom de **moenia** i per això tradueix “a la altura, les muralles de Roma”; en canvi Bellès considera que **Altae** és l'adjectiu que acompanya a **Romae** i que per això també està en genitiu i que totes dues paraules fan de complement del nom de **moenia** i així tradueix “de les muralles de l'alta Roma”

En resum, destacaríem que la Fundació Bernat Metge té com a un dels seus propòsits fer que la llengua catalana sigui capaç de traduir els clàssics i per això intenta seguir les estructures i el lèxic de la manera més fidel possible. En canvi l'altra versió és d'una època a la qual la llengua ja ha demostrat que és útil per transmetre els clàssics i per això utilitza un lèxic estàndard i girs que ens expliquin les expressions que no pugui entendre el gran públic.

3.7. Retòrica a Herenni. Anònim. 2000, traduït per Jaume Medina.

Etsi negotiis familiaribus impediti uix satis otium studio suppeditare possumus et id ipsum quod datur otii libentius in philosophia consumere consueuimus, tamen tua nos, C. Herenni, uoluntas commouit ut de ratione dicendi conscriberemus, ne aut tua causa noluisse aut fugisse nos laborem putares. Et eo studiosius hoc negotium suscepimus, quod te non sine causa uelle cognoscere rhetoricam intellegebamus: non enim parum in se habet fructus copia dicendi et commoditas orationis, si recta intellegentia et definita moderatione animi gubernatur.

Encara que, ocupat en els afers familiars, a penes puc dedicar una mica de temps a l'estudi i les poques estones de què dispoço m'agrada sobretot esmerçar-les en la filosofia, tanmateix el teu desig, G. Herenni, m'ha incitat a escriure una obra sobre l'art de parlar, a fi que no pensessis que ho havia desdenyat per causa teva o que havia defugit el treball. I he emprès aquesta obra amb una aplicació fins i tot més gran perquè comprenia que no era pas sense motius que volguessis conèixer la retòrica: en efecte, l'abundància oratòria i la facilitat d'expressió no manquen pas d'utilitat si són regulades per un recte judici i per una precisa moderació de l'esperit.

4. DOCUMENTS

4.1. Condicions de subscripció

CONDICIONS DE SUBSCRIPCIÓ				
I. EDICIÓ BÀSICA: TEXT ANTIC I TRADUCCIÓ CATALANA, EN PAPER ESPECIAL TORRES-DOMÈNECH.	Barcelona Ciutat	Península, Illes i Amèrica	Altres països	
	A la bes- treta (*)		A termi- nis (**)	
<i>En rústica:</i>				
Preu de coberta Ptes. 7.50 (*)				
Abonament a una sèrie de 10 volums seguits	60.00	63.00	70.00	80.00
Pagaments en 2 terminis, cada	30.50		35.50	
Pagaments en 4 terminis, cada	16.00		18.00	
<i>Enquadrats en tela anglesa:</i>				
Preu de coberta Ptes. 9.50				
Abonament a una sèrie de 10 volums .	80.00	83.00	90.00	100.00
Pagaments en 2 terminis, cada	40.50		45.00	
Pagaments en 4 terminis, cada	21.00		23.00	
II. LA MATRUXA EDICIÓ: TEXT ANTIC I TRADUCCIÓ CATALANA, EN PAPER DE FIL ESPECIAL GUARRO. TIRATGE: 150 EXEMPLARS.				
<i>En rústica:</i>				
Preu de coberta Ptes. 18.00				
Abonament a una sèrie de 10 volums .	150.00	153.00	160.00	175.00
Pagaments en 2 terminis, cada	75.00		80.00	
Pagaments en 4 terminis, cada	38.00		41.00	
<i>Enquadrats en pell; daurat a mà; en- quadració limitada a 35 exemplars:</i>				
Abonament a una sèrie de 10 volums .	500.00			
Pagaments en 2 terminis, cada	250.00			
Pagament per exemplar	51.00			
III. EDICIÓ CONTENINT EL TEXT ANTIC SOL, AMB INTRODUCCIÓ LLATINA.				
<i>En rústica:</i>				
Preu de coberta Ptes. 4.50				
IV. EDICIÓ CONTENINT EL TEXT CATALÀ SOL, AMB L'ESTUDI PRELIMINAR.				
<i>En rústica:</i>				
Preu de coberta Ptes. 5				
Abonament a una sèrie de 10 volums .	40.00	43.00	50.00	60.00
Pagaments en 2 terminis, cada	21.00		26.00	
Pagaments en 4 terminis, cada	11.00		14.00	
<i>Enquadrats en tela anglesa:</i>				
Preu de coberta Ptes. 7				
Abonament a una sèrie de 10 volums .	60.00	63.00	70.00	80.00
Pagaments en 2 terminis, cada	31.00		36.00	
Pagaments en 4 terminis, cada	16.00		19.00	
(*) Als que envïin l'import de tota la sèrie en rebre el primer volum.				
(**) En curs de publicació de la sèrie.				
(**) Les sèries publicades seran al comptat i al preu de coberta.				

4.2. Entrevista a Ramon Guardans

Ramon Guardans

per Zeneida Sardà

la custòdia fidel d'un mecenatge

Si Ramon Guardans ha presidit alguns dels organismes més importants de Barcelona (la Junta del Port, la Junta de Museus de Barcelona...), si ha estat conseller d'empreses de gran prestigi (Refineria de Tarragona, Hidroelèctrica de Catalunya, Compañía General de Tabacos de Filipinas...), si va ser secretari general de la Delegació política del comte de Barcelona a Espanya, si els seus mèrits personals han estat àmpliament reconeguts (Gran Creu del Mèrit Civil, Chevalier de la Légion d'Honneur, Commendatore al Merito della Repubblica Italiana, Encomienda con placa de Alfonso X el Sabio, comanador de Sant Gregori el Magne), tanmateix, allò que ha marcat la vida de Ramon Guardans de manera constant i sistemàtica, allà on ha posat tota l'energia amb una voluntat de servei mantinguda des de fa cinquanta anys, ha estat en la continuïtat de l'obra que va deixar Francesc Cambó. Un compromís assumit de manera natural pel seu enllaç matrimonial amb Helena Cambó, l'única filla del polític i mecenes català. Tot allò que fa referència a Cambó ha de passar, inevitablement, pel «sedàs» de Guardans.

Ramon Guardans no va arribar a conèixer personalment Francesc Cambó. Així i tot, conversar amb Guardans és veure «bellugar» Cambó, sentir-lo parlar, palpar el seu geni, percebre el seu tremp de caràcter... I és que Ramon Guardans coneix no ja tots els detalls de la vida de Cambó, explicitada en les *Memòries*, en les *Meditacions-Dietari*, en els *Discursos parlamentaris*, sinó també totes les més petites anècdotes que van envoltar aquesta vida tan densa i rica en esdeveniments, narrades directament per les nombroses coneixences, pels amics, pels polítics que en el transcurs dels anys han anat passant per la casa de Cambó on resideixen Helena Cambó i Ramon Guardans, pel despatx, actual despatx de Guardans, per la nodrida i solemne biblioteca on ara ens trobem, amb la imatge circumspecta del mecenes controlant i supervisant, des de l'oli de mida natural que presideix la sala, la nostra animada conversa.

(Fotos: Francesc Sitges)

«Som un país curiós. Hem pogut fer una antologia poètica i no posar-hi Sagarra! Hem negat premis a en Pla!»

Si jo hagués estat el fill de Cambó potser me n'hauria descuidat una mica, de tot això, però, en casar-me amb la seva única filla, inevitablement vaig adquirir un cert deure de servei. Quan va arribar la guerra jo tenia setze anys. Per tant, jo no havia estat mai de la Lliga. I tanmateix, avui, alguns consideren que sóc qui representa encara la Lliga en aquest país. Cambó va morir l'any 1947. Jo vaig conèixer la que després va ser la meua dona el 1949 i m'hi vaig casar el 1951. Malgrat no haver conegut mai Cambó, és evident que el més «camboista» del país sóc jo. I d'aquí ve la justificació de tot el que fem. Ara bé, si personalment, doncs, no el vaig arribar a conèixer, per mitjà de la seva filla, per mitjà de tota una sèrie de gent que freqüentava aquesta casa, n'he anat sabent totes les anècdotes, tots els detalls que vulgueu.

Tenia temps, Cambó, d'ocupar-se de la filla?

Per a Cambó, Helena era la nineta dels seus ulls. Hi havia una relació pare-filla encantadora i una comunicació molt intensa entre tots dos. El que passa és que Helena era molt jove quan va morir el seu pare. Helena és, d'altra banda, una dona enormement intel·ligent i extraordinàriament culta. I és que en aquesta casa l'ambient intel·lectual era d'un alt nivell. Cambó llegia els clàssics en llengua original! Ell va fer unes memòries perfectament ordenades, estructurades, comentades. Feia un comentari diari sobre el fets ocorreguts el dia anterior, amb un seguit de reflexions personals. Els escrivia a les set del matí, cada dia. Ell ho titulava *Meditacions* o bé *Dietari*. No les hem publicades totes, perquè hauria estat una enciclopèdia. Van des de 1936 fins a 1947. Ell mateix les havia classificat per interessos i jo vaig mantenir aquesta classificació. Cambó va insistir en una sola cosa, que hem respectat totalment, i és que no les desnivelléssim mai si en fèiem alguna esporgada. Eren unes memòries vives i equilibrades. Doncs bé, tot el que surt en aquestes memòries, totes les meditacions, amb els temes més diversos, de cultura del país, de cultura internacional, de sensibilitat artística, de reflexions sobre autors, sobre pintors, sobre política internacional..., totes les meditacions, de la primera a l'última, són fetes sense ni un arxiu, sense ni una consulta. Ho tenia tot al cap.

Quins trets de la personalitat de Cambó es posen més en evidència en aquestes memòries?

El seu realisme i un aprofitament del temps impressionant. Es llevava a les set del matí i passava una estona al llit escrivint. Després feia gimnàstica. Quan baixava al despatx, Narcís de Carreras li feia verbal-

ment la revista de premsa. D'anècdotes que posen de manifest aquesta obsessió per no perdre un minut del seu temps inútilment, n'hi ha un munt. Un dia, Narcís de Carreras li anava comentant el que deien aquell dia els diaris, «La Publicitat», «La Veu de Catalunya»... Cambó se'l queda mirant i li diu: «Això és tot fals, Carreras. Us ho acabeu d'inventar.» Carreras es torna vermell i s'excusa: «Don Francesc, perdoni. És que no he tingut temps..., i he improvisat.» I Cambó li respon: «Doncs aneu-vos-en immediatament i reflexioneu la pena que mereixeu pel temps que m'heu fet perdre!» Un dia en Pla entra en aquest despatx i li diu: «Senyor Cambó, estic molt preocupat perquè tenim descuidat Girona.» Cambó prem el timbre. Entra Carreras: «Carreras, en Pla necessita diners.» El temps era un bé fonamental per a Cambó. Un altre tret de caràcter era la puntualitat. Joan Estelrich, director de la Fundació, li explicava a Helena, parlant de la tremenda puntualitat del seu pare, que un dia que eren a Grècia ell li va preguntar si no havia vist mai una posta de sol a Súnion. Cambó va contestar que no, per bé que anava sovint a Súnion. Estelrich li va dir que no s'ho podia perdre. Van quedar per anar-hi l'endemà. Cambó va preguntar-li: «A quina hora passa això?» Estelrich, ingènuament, va contestar: «A les sis.» Hi van anar a aquella hora precisa. A les sis i cinc, Cambó es va exclamar, impacient: «Què, va o no va aquesta posta de sol?»

També era un home força geniüt, crec?

Tenia una personalitat molt forta. Sí, no hi ha dubte que era geniüt i contundent. Cambó va ser dues vegades ministre amb Antoni Maura. El 1918, ministre de Foment, i el 1921, ministre de Finances. Cada dia despatxaven dos ministres amb el rei. Això ens ho contava Silió, que va ser ministre d'Instrucció Pública amb el mateix govern de Maura en què Cambó era ministre de Foment. Entra a despatxar, Silió i es troba el rei fet una pantera. «*¡Parece mentira! ¡Este Cambó es un mal educado, es un soberbio, es un grosero! ¿Qué se ha creído?*» I el pobre Silió: «*Majestad, yo lo siento muchísimo. Debe haber habido alguna confusión, porque Cambó no es así.*» «*¡Cómo que no es así! Fíjese lo que me acaba de hacer: Estaba yo firmando los decretos cuando en uno en que yo ya tenía puesto el rasgo de la A, viendo el nombramiento de obras públicas a favor de una determinada persona, le digo a Cambó que me alegro, pues me habían recomendado aquel hombre para aquel cargo. Sin darme tiempo a acabar de firmar, Cambó me ha arrancado el decreto diciéndome: "Entonces habrá que pensarlo."*» És evident que tenia caràcter! Ara, per damunt de

tot, el que era és un catalanista. El dia que, després del seu segon ministeri, el rei el crida i li diu que no té polítics, que no té estadistes, que només es refia d'ell, que agafi el poder, que governi com vulgui, amb corts, sense corts, per decret, com vulgui, «Això sí —li diu el rei—, amb una sola condició: espanyolitzi's», Cambó s'aixeca i se'n va. Va deixar el rei amb la paraula a la boca. Donar-li a entendre que considerava el seu catalanisme com una peanya per a poder fer de polític el va ofendre profundament. Hauria pogut ser realment el cap del govern i transformar el país, però aquella suposició del rei va ferir el seu punt d'honor.

«Malgrat no haver conegut mai Cambó, és evident que el més “camboista” del país sóc jo.»

Niceto Alcalá-Zamora va retreure a Cambó de ser *ahora* el Bolívar de Catalunya i el Bismarck d'Espanya. Evidentment és una simplificació del personatge. Però del que no hi ha dubte és que la personalitat de Cambó, *ahora* que ha estat una figura clau en la política de Catalunya, ha estat, també, una de les més controvertides. Des de la situació privilegiada de proximitat a Cambó, què opineu de la seva trajectòria política, de la seva actitud davant la guerra civil?

L'actitud de Cambó davant de Franco, al moment de la revolta, és claríssima. Penseu que, tot el que hi havia aquí dins, salta per la finestra. Els dos retrats seus de Zuloaga acaben apunyalats. Apunyalen tots els quadres antics en què hi ha algun personatge amb barba, Tiziano, Tintoretto..., no fos cas que fos en Cambó! Tots els amics són assassinats pel fet de ser de la Lliga o pel fet de ser amics seus... En aquells moments, davant d'un plantejament de revolta com aquell, Cambó no té cap dubte. Després hi va haver, per part seva, la voluntat de tornar a una certa normalitat. Però aquesta possibilitat no es va donar i la prova és que ell es va quedar a l'estranger i que no va tornar mai més. S'ha parlat de l'ajuda econòmica de Cambó a Franco. No ha existit mai. Cambó durant el franquisme s'instal·la a Gènova, munta una oficina,

rescata perseguits de Catalunya, pagant per a algunes d'aquestes persones! Acull tots els que arriben, els organitza per mantenir-los o per donar-los els mitjans per a fer-ho... A tot arreu on viu, treballa en aquest sentit. A Itàlia, a Suïssa, munta oficines d'estudis, munta una hemeroteca fantàstica de tot el que, d'una banda o l'altra, es publica sobre la guerra d'Espanya... Juntament amb aquestes accions, en la mesura que ell està convençut que això és el caos i el desordre, munta un servei de propaganda i ell mateix escriu al «Times», a «La Nación» de Buenos Aires, dient que es tracta d'una revolució, d'uns revoltats. De franquista, Cambó no en va ser mai. Borja de Riquer em deia un dia que hi havia hagut un oferiment econòmic de Cambó a l'Espanya Nacional. Jo li vaig fer veure que la relació de valors estrangers que ell citava era a la testamentaria del meu sogre. La falta d'objectivitat d'aquest país és molt preocupant. La gent inventa. S'ha parlat d'una entrevista Cambó-Franco. No ha existit mai! Jo he estat, juntament amb la meva dona, amb Franco. Franco li va dir a la meva dona: *«Desgraciadamente, no he tenido nunca la ocasión de hablar con su padre. Sólo lo vi una vez. Yo era ayudante del rey cuando la visita del rey a Covadonga. Oí el discurso de su padre, que me pareció admirable. Pensé que me gustaría conocerlo mejor. Pero nunca llegué a hablar con él.»* Som un país curiós. Hem pogut fer una antologia poètica i no posar-hi Sagarra! Hem negat premis a en Pla! Amb motiu del Congrés de Cultura Catalana, es fa una exposició a la Fundació Miró, amb uns quadres que il·lustren fets històrics, des de Guifre el Pelós fins a l'actualitat. Doncs bé, Cambó no hi apareix enlloc! Com si no hagués existit mai. Un dels organitzadors ens va dir posteriorment amb tota tranquil·litat: «Convenia compensar!»

Cambó va iniciar una obra cultural d'una gran envergadura, fonamental per a Catalunya: la Fundació Bernat Metge, fundada el 1923, dedicada a la publicació de les obres clàssiques d'autors grecs i llatins traduïdes al català, la Fundació Bíblica Catalana, la Fundació Hebraico-Catalana i l'editorial Alfa, que ja ha complert setanta-cinc anys. Aquest gener passat es va crear l'Institut Cambó. Què us va impulsar a crear aquesta nova institució?

Encara que naturalment d'acord amb la meva muller, la iniciativa i la inquietud d'aquest projecte són més aviat meves, ja que, en definitiva, sóc el gran de la parella. Sigui com sigui, la meva dona i jo vam arribar a la conclusió que si realment volíem que les obres del meu sogre continuessin i la seva imatge fos

mantinguda, difosa i posada com a exemple quan desapareguéssim nosaltres, calia fer alguna cosa. No teníem, en absolut, cap garantia d'una acció coordinada per la senzilla raó que tenim catorze fills, que n'hi ha set de casats, és a dir, vint-i-un, que, amb els quinze néts corresponents (i encara pot haver-n'hi més!), fan trenta-sis! És clar, moure això, fer que enmig d'aquesta diversitat de parers es mantingui una continuïtat, que s'hi posin els mitjans, que es continuï fent tot el que s'ha de fer, tot això és francament difícil. Per aquest motiu vam creure que calia institucionalitzar-ho i deixar-ho tot ben establert i ordenat. La idea inicial, doncs, parteix d'aquesta necessitat evident.

Quins són els objectius principals que s'ha marcat l'Institut Cambó?

L'Institut té una finalitat més àmplia i potser més profunda que la de les fundacions que engloba. Hem cregut que s'havia d'organitzar en dues grans branques. En primer lloc, anar continuant, amb dignitat, el que Cambó va deixar. En aquest sentit, la Fundació Bernat Metge va funcionant perfectament, amb sis volums cada any, és a dir, a hores d'ara, cent quinze volums publicats, tots fets amb una alta exigència de qualitat. Val a dir que, actualment, som

una de les tres úniques fundacions dedicades a aquesta feina. En realitat, som quatre, però la francesa, la Guillaume Budé, va pel pedregar. De fet, vives, són l'alemanya, l'anglesa i nosaltres. En castellà,

«De franquista, Cambó no en va ser mai.»

hi ha la Gredos, però no publica el doble text.] Respecte de la Fundació Bíblica Catalana, que va començar amb els quinze volums que va fer Cambó, jo vaig fer-ne una edició absolutament nova, en un sol volum, amb tot un equip nou de biblistes, que estudiaven, reestructuraven..., vam tornar a començar de zero. Aquesta fundació no va quedar del tot parada, perquè hem anat imprimint i divulgant la Bíblia, però poca cosa més. La Fundació Hebraico-Catalana té pocs volums publicats, molt específics, d'autors hebreus, però ara pot tenir una projecció millor dins

de la Bíblia, perquè actualment hi fem estudis molt seriosos, en què arribem al món judaïc. Per tant, hi ha millora, en el sentit de continuar publicant tota la part humanista literària. Volem, a més, revitalitzar les publicacions de l'editorial Alfa. Pensem que allò que vam fer amb l'edició poètica, ara ho podem continuar fent amb la prosa, amb una preocupació, en cap cas comercial, però sí de difusió. En aquesta branca de continuïtat i de millora de l'Institut, hi tenim com a directora Montserrat Ros, membre del Consell de la Bernat Metge.

I l'altra branca?

L'altra branca, per a mi apassionant, és adreçar-nos a fer un plantejament seriós del nacionalisme català, del que ha estat el catalanisme, del que és ara i del que pot arribar a ser. Això, amb l'eix Cambó com a figura política (discutida, però, sense cap mena de dubte, la més important del país), girant doncs al seu voltant, però sense fer-ne hagiografia ni atenent la història de la dreta, sinó preocupant-nos del país. L'objectiu és, doncs, el país. Hem de buscar pedres nobles per a acabar fent un edifici noble. Fer acabar aquesta sensació de «menjar-nos el fetge», de si l'un és d'esquerres i l'altre és de dretes! El nostre país és massa petit perquè tot això tingui cap sentit! Pensem molt seriosament si ara ens posem a fer alguna cosa sobre Rovira i Virgili, per exemple. Vull dir que no tenim un interès específic per la dreta. Crec que hem de posar els mitjans perquè aquesta idea progressi i puguem abraçar no solament el nostre territori, sinó tot allò relacionat amb nosaltres, és a dir, veure què passa amb els nacionalismes en general, amb el gallec, amb l'andalús... Atendre, fins i tot, punts de referència com l'escocès, el bretó, l'irlandès, el cors... Si en un moment determinat la importància la van tenir els estats, amb vista a una Europa unida, el que ara té un pes evident són les nacionalitats dins dels estats. Estudiar tot això, fomentar-ho... Aquesta és la nova proposta de l'Institut.

Des del punt de vista de l'organització interna, com està estructurat?

Les directores de l'Institut són la doctora Nebrera i la doctora Montserrat Ros. Tenim un Consell Assessor en el qual hi ha gent tan diversa com Jordi Cassasas, Borja de Riquer, Josep Termes, Isidre Molas, Francesc Roca... No es pot dir que hagi buscat gent de la Lliga! Hi ha dues personalitats de Madrid, Xavier Tusell i Miguel Herrero de Miñón. És a dir, des d'historiadors nacionalistes fins a estudiosos lligats a l'esquerra o fins a intel·lectuals de Madrid. En el pa-

tronat hi ha Alfred Pastor, que va ser secretari d'Estat d'Hisenda amb Solves, Lluís Foix, de «La Vanguardia»... La presidència honorària recau lògicament sobre la meua dona. En són vicepresidents Federico Mayor-Zaragoza i el meu fill gran, Francesc. Pensem que també és important que la representació dels meus fills que he fet en el patronat correspongui no més a la meitat dels membres. Mai no he cregut prudent deixar tot aquest llegat organitzat només en l'àmbit de la família. Vull que hi hagi gent de fora responsable. Mitjans, n'hem posat; l'Institut està dotat. La donació ja està feta, de manera que els fills també saben que no hi tenen cap obligació econòmica.

La presidència l'ostenta Miquel Roca. Fins a quin punt els seus plantejaments polítics, el seu desig de promoure, des de Madrid, un nacionalisme català moderat, han tingut a veure en aquesta elecció?

En realitat, el primer president en qui vaig pensar i al qual ho vaig comunicar, va ser Pere Duran Farel. Va morir abans que arribéssim a la constitució formal de l'Institut. La seva esposa, el dia mateix de l'enterrament, em va dir que la proposta que jo li havia fet havia estat l'última alegria que havia tingut. Aquella proposta l'havia emocionat. Trobava la idea importantíssima i hauria exercit el càrrec amb un gran il·lusió. Mort Pere Duran, la idea del nomenament de Miquel Roca, amb qui ens sentim molt compenetrats en molts aspectes, va ser meua per obvietat. Ell va agafar aquest càrrec amb un enorme entusiasme, ho porta amb una autèntica passió. Després de la primera reunió del ple del patronat aquell mateix migdia, en Roca dinava amb els directors del diaris: parlava en primera persona del plural, havia assimilat i digerit tots els plantejaments del patronat i portava la batuta amb seguretat i fermesa.

Quines són les publicacions previstes de manera més immediata?

Hem volgut donar fe de vida, des d'un inici, amb la presentació de la biografia de Cambó escrita per Jesús Pabón que estava publicada en tres volums enormes. És una biografia boníssima, excel·lent, però era immanejable. Vaig tenir la idea de fer-ne un sol volum. És gros, però practicable. Una altra cosa que hem fet és un llibre de política econòmica dins del conjunt de les Obres de Cambó. S'havien publicat les *Memòries*, dos volums de les *Meditacions-Dietaris*, *Llibres*, que reunia els llibres que ell va publicar, i els *Discursos parlamentaris*. Ara ha sortit el de *Política econòmica*. Després sortirà un llibre de parlaments

conferències i un d'articles. Tot això ja surt assumit per l'Institut. També anem començant a buidar l'epistolari a Madrid i el que tenim a l'abast a Catalunya. Pot ser molt interessant. Ens agradaria, d'altra banda, que l'Institut també pogués fer acte de presència catalana a Madrid, organitzant conferències, no necessàriament politiconacionalistes, sinó conferències sobre temes importants, organitzar potser algun tipus de premi per a articles o estudis que tendissin a la concòrdia... La nostra intenció, en aquesta segona branca de l'Institut, va en aquest sentit de la concòrdia, del desig d'entendre'ns, de comprendre i de ser compresos. Dotar els estudiosos, orientar, obrir portes, patrocinar..., aquests són els nostres objectius i una de les il·lusions més grans que tinc posades en l'Institut. Crec que podem fer una bona labor, sobretot si la gent ens mira amb bona voluntat. Tot el que té relació amb Cambó ha despertat sempre passions, passions a favor i passions en contra.

És catalanisme o afany de posteritat el que mou Cambó a fer de mecenes?

Cambó era un mecenes perquè era un polític. Si Cambó crea la Fundació Bernat Metge és perquè vol que hi hagi una infraestructura de llengües clàssiques en l'àmbit de la llengua catalana. És evident que a ell li agradava llegir els clàssics. Però els podia llegir en llengua original! No tenia cap necessitat de traduccions. Quan fa la Bíblia i publica la Bíblia, ho fa també com a polític, pensant en el país. Cambó era cristià, és cert. I fins i tot, jo ho he dit alguna vegada, conciliar *avant la lettre*. Tenia unes visions de la religió, dels plantejaments relacionats amb tot aquest món, molt actuals, més pròxims als d'ara que no pas als d'aleshores. L'interessava difondre la Bíblia? Sí. Però el que l'interessava sobretot era posar les Sagrades Escripures com a pedra bàsica per a la llengua catalana.

Un altre llegat important és la seva col·lecció de pintures, no és així?

En efecte. Quan la gent pensa en els mecenes imaginem persones que compren amb els diners que els sobren. El que molts no saben és que la gran base de la col·lecció Cambó la va comprar amb crèdit bancari. I ho va fer pel país, amb visió de polític, un polític, això sí, amb una cultura i uns coneixements excepcionals i amb un lliurament total. Cambó no compra per a ell. En absolut. Cambó compra d'acord amb els buits que veu en els museus. Fallen el Renaixement i el Barroc en el museu de Catalunya: doncs

ell fa una selecció de Renaixement i de Barroc i omple aquell buit. De la mateixa manera, per la devoció que sent pel museu del Prado, s'adona que allà no hi ha primitius italians. Per aquest motiu, compra i regala els tres Botticelli que hi ha al Prado. També l'única natura morta de Zurbarán que hi ha al Prado és d'ell. Considerava inadmissible una mancança com aquella. Compra la natura morta i la dona al museu. Hi ha una anècdota que demostra ben clarament amb quina finalitat actuava Cambó. Durant la guerra li ofereixen la compra d'unes pintures franceses del segle VIII. Ell explica a les *Meditacions* que al moment d'anar-les a adquirir va tenir dubtes. Eren en plena guerra, en ple desastre; dedicar-se a comprar art podia semblar una frivolitat. Ho va consultar amb Joan Ventosa, i li ho va treure del cap. Es va deixar convèncer, però en el seu diari diu de manera contundent i explícita: «Tot això s'ha perdut el Prado!»

«La Fundació Bernat Metge va funcionant amb sis volums cada any, a hores d'ara, cent quinze volums publicats.»

Figura controvertida com totes les grans figures, polític amb posicions inevitablement polèmiques, ningú, però, no pot discutir la significativa aportació de Cambó al patrimoni cultural de Catalunya. Un mecenatge que Helena Cambó i Ramon Guardans han conservat i del qual asseguren, ara, la continuïtat. I és que, segurament també per a Guardans, continuen essent vàlides les paraules de Cambó: «En aquests temps de pertorbació i d'anarquia que viu la humanitat, i que tan accentuadament patim a Catalunya, la difusió de la cultura clàssica pot fer un gran bé: pot dur-nos un sentit d'equilibri i de mesura que no sempre hem tingut a Catalunya i a la manca del qual hem d'atribuir bona part de les tragèdies de la nostra història nacional de què patim encara les conseqüències.»

4.3. Manifest: la Fundació Bernat Metge

MANIFEST còpia 1

ESTELRICH, Joan [manifest]
La fundació Bernat Metge -I

I. *El Renaixement i Catalunya*.—El nostre Ressorgiment nacional palesa les seves virtuts fecundes suscitant en el nostre poble, especialment en les seleccions intel·lectuals, un àvid afany de saber positiu i humà, d'educació de l'ànima. Les nostres lletres pròpies, tot just renascudes, no poden satisfer, però, per causa de llur insuficiència, les necessitats de lectura d'un poble modern i complexe. No tenim nosaltres autors clàssics, pròpiament dits, o els tenim en quantitat escassíssima. I això és tal volta la conseqüència més dura de la dissort històrica que no ens permeté participar, com de dret ens pertanyia, en els beneficis vivificadors del Renaixement triomfant.

Intervinguérem, seguint els italians i superant potser els francesos, en el període heroic del Renaixement. A l'entorn del Rei Joan, amador de gentilesa i de ciència, es formà un petit nombre d'esperits, l'obra dels quals inicia el primer període renaixentista entre nosaltres. Foren discrets i tímids, pedants i candorosos ensems, com ho eren aleshores tots els humanistes del món. L'ur esforç ha estat justament reconegut i assenyadament admirat per l'investigador perspicaç de la nostra història literària, mestre de tots nosaltres, Antoni Rubió i Lluch. La tasca d'aquells abundosos traductors dels escriptors antics, en els segles XIV i XV, no arribà, però, generalment, a tenir alta valor humanística. Donaven les primeres passes cap a la coneixença i a la interpretació dels clàssics. Era natural que no en copcessin la valor humana i psicològica, àdhuc que els fos poc perceptible el mèrit es-

tètic, i sols es preocupessin de llur exemplaritat moral. Era natural també que no apliquessin el criteri modern de traducció fidel i objectiva. No penetraven gaire la pensa filosòfica ni el raonament científic dels antics; no sentien ni gaudien vivament la bella forma i l'exquisit estil. Admiraven solament, amb certs excessos puerils; concedien sens discussió als antics tota superioritat en ciència i en virtut; però els manca el sentit històric, la perspectiva dels temps, necessària per a comprendre'ls a fons.

Cent anys després, a darreries del XV i començos del XVI segle, quan el Renaixement triomfa gloriós, la decadència de Catalunya és ja un fet fatal. Aquella victoriosa transformació, absoluta i profunda, de les literatures modernes, les quals inspiren en les antigues llurs millors creacions, coincideix amb l'afebliment de la nostra nacionalitat política. Havíem cooperat, els primers dins la Península, a produir l'elevació humanista; en l'hora de rebre'n els fruits i beneficis, perdiem, però, la consciència nacional que ens havia d'empènyer a abastar-los i recollir-los. Així descendirem a la barbàrie, en la cultura i en el llenguatge. Aquell magnífic intent de fer revivre l'antigor tota sencera—arts, lletres, ciències, filosofia i àdhuc institucions—ja no pogué interessar-nos íntimament. Mentrestant, de llavors ençà les literatures i les millors creacions dels antics esdevingueren els elements de cultura general, els medis de formar els esperits, utilitzats fecundament pels altres pobles de la nostra raça com a fons de tota educació veritable.

II. *La necessitat d'incorporar-nos els clàssics.*—I ara, després de quatre tristíssims segles estèrils, sentim, més fortament que qualsevol altre poble, la fretura d'aquell sòlid nodriment. Reviscudes les nostres lletres en ple romanticisme, resten en gran part mancades de l'ingredient clàssic que les faci perdurables. Ens cal l'estudi fervorós de l'antiguitat greco-llatina. I ens cal, no com un luxe d'arrivistes, sinó com la necessitat de fruir una noble herència que ens pertany i no havíem pogut gaudir-ne encara. Ens diran que les modernes literatures germanes, les quals ja reberen aquella influència, són prou suficients per a la nostra formació. No; impossible. Les literatures modernes, en el nostre cas, no poden substituir les antigues. Si tal substitució s'efectués, com n'ha existit el perill per causa de la desorientació dels esperits durant el segle passat, el nostre poble aniria allunyant-se del seu patrimoni espiritual que és la civilització mediterrània. Sense beure en les nostres fonts naturals, Grècia i Roma, s'alteraria miserament el nostre sentit cultural. Així, si volem fortificar la nostra mentalitat, ens hem d'anostrar íntegrament aquell heretatge, enriquit encara amb les aportacions dels humanistes de tots els temps i de tots els països.

Com aconseguir-ho? L'escassa cultura clàssica que tots generalment tenim a Catalunya, ens l'hem feta, més o menys, per medi d'edicions i traduccions estrangeres. I aquestes, més que acostar-nos als antics, potser ens en allunyaven, pels obstacles naturals de tantes interpretacions mitjanceres. Perquè els autors antics es trobin situats a l'abast nostre, convé eliminar aquells obstacles. I l'única forma d'obtenir-ho és oferint al nostre poble els autors clàssics en edicions catalanes, en traduccions al català.

Treballs isolats, orientats a tal objecte, no han mancat al nostre Ressorgiment. Quan Catalunya s'alça de bell nou, tornen també els catalans a l'amor de les llengües i les lletres antigues. Els noms de Bergnes de les Cases, Balari i Rubió i Lluch il·lustren el nostre Ressorgiment humanista. Sobre tot, de principis de segle ençà, comencen els grans autors a ésser divulgats honestament entre nosaltres, ja sense intermediaris. Es un deure recordar excel·lents versions i pacients estudis d'Artur Masriera, Lluís Segalà, Costa i Llobera, Gabriel Alomar, Llorenç Riber, Lluís Nicolau, Carles Riba i alguns altres. Però, encara, l'obra no ha estat, en conjunt, prou metòdica, triada, crítica, exigent.

Ara la «Fundació Bernat Metge» començarà per donar a l'empresa unes normes, un mètode, una disciplina, un sentit estructural de totalitat, perquè sols així el nostre esforç resul-

tarà ben compensat i podrà influir en què el nostre Ressorgiment nacional esdevingui verament clàssic.

Aquest Ressorgiment nacional fóra poqueta cosa si no ens hagués de posar culturalment al nivell dels pobles capdavaners, si no ens hagués d'integrar dins la llatinitat, dins l'Europa essencial. Per virtut de la nostra revifalla ja tornem a conèixer dies millors. Tornem a gustar la gaia ciència i a parlar el llenguatge de la poesia. L'edifici sols serà complet i acabat quan tindrem, dins aquest retorn, els autors eternalment exemplars en viva llengua nostrada.

Es hora també que participem en els descobriments i estudis per medi dels quals s'és constituïda la ciència filològica, restauradora dels clàssics. Si en altres camps científics, l'activitat catalana, àdhuc en els segles de decadència, ha pogut ésser fecunda, a la ciència de l'antiguitat només li hem donat un nom principal: el de Lluís Vives, i encara un nom gairebé desnacionalitzat. Perquè el nostre ressorgir sia complet, cal que ens apliquem també a aquesta ciència. La «Fundació Bernat Metge» no haurà d'oblidar tampoc aquesta altra finalitat. Comencem per editar i traduir els grans autors; aquí ja s'ens presentarà ocasió d'exercir les qualitats pròpies del geni català, el seny, la claredat, la contundència i la ironia. Qui sap si el nostre sentit de la realitat i la vida—hereus directes com som de Grècia i de Roma, nostres colonitzadores—contribuirà a donar una interpretació més íntima dels clàssics, més verídica—tal volta insospitada. Anant al fons de l'obra, desbrossant l'espessa erudició que la volta, sense carregar-nos de ciència feixuga, segurs de la nostra lucidesa racial, podrem copsar potser la més profunda i autèntica humanitat de cada autor.

Era obligat, amb tals propòsits, que bategéssim la nostra empresa amb el nom del famós introductor, ja en el primer Renaixement, de l'humanisme en les nostres lletres. Volríem, així, inspirar, a l'obra de tots els nostres col·laboradors, la precisió i l'elegància, la finor i la sobrietat, la ironia i vigor, la inspiració clàssica i l'estructura àtica de l'estil de Bernat Metge. Car aquest és, sens dubte, dels nostres grans autors, el primer i el que més conscientment tingué la noció renaixentista de l'art literari, a la Península.

III. *Els clàssics antics en el moment actual.*—Ens podran dir que arribem un poc tard. I a nosaltres de respondre: no és mai tard si un hi arriba a temps. Els moments són solemnes. El món cerca la pau fugitiva, després de l'horror de la Gran Guerra. El nostre poble es troba ja madur en l'ideal naciona-

lista. Arreu, en les nacions més cultes—i singularment a la França veïna,—hi ha un gran moviment propici a un nou humanisme, a una nova època clàssica. I, en aquest nou classicisme, Catalunya hi participarà; en aquest nou Renaixement, Catalunya hi serà.

Signe delator de la nostra maduresa, de què havem assolit consciència històrica, és precisament que els directors polítics tinguin a honor màxim encoratjar el culte de les lletres i les arts. Així Prat de la Riba, en fundar l'Institut; així Cambó, Mecenes de la «Fundació Bernat Metge». L'alt sentit polític d'aquests homes preclars havia de veure que, trobant-nos en un període de reconstrucció nacional, calia consultar la història esforçant-nos a trobar-hi les característiques diferencials de les coses que passen i de les coses que queden. I un dels monuments de la història més rics en lliçons exemplars, almenys per a la gent llatina, és sens dubte el conjunt de les literatures de Grècia i de Roma. Moltes revolucions de l'esperit humà han reflectit aquestes literatures; moltes formes han creat de pensament i bellesa; tant, que difícilment deixen de mostrar a la intel·ligència cap font de vida, cap idea activa, cap sentiment fecond. Hem volgut creure que aquestes virtuts eren les úniques que podien assegurar la victòria del nostre poble i l'equilibri de la humanitat. Havia d'ésser, doncs, primordial, en el nostre programa nacionalista, la difusió a Catalunya d'aquelles literatures que guarden sempre, fins en les obres menys proporcionades i belles, el respecte a la raó i a la forma clara.

Cert que arribem amb retard. Però aquesta tardança en iniciar la nostra empresa ens és compensada amb preuadíssims aventatges. Així podrem aprofitar els últims, recentíssims descobriments i estudis; així podrem incorporar aquests resultats a les nostres edicions, quan endebades els trobaria el lector en les edicions estrangeres; així podrem utilitzar les innumerables monografies i els vastíssims repertoris, singularment de la filologia alemanya, que registren tots els textos i documents relatius a un autor. La nostra tardança ens permetrà recollir—amb gratitud, certament—les conclusions més acceptades d'aquesta ciència, les idees que suscita i els profitosos exemples que ofereix. Adhuc les experiències dels altres, ens permetran de no caure en el mecanisme pedantesc ni en la instabilitat de criteris.

IV. *El nostre sentit de l'humanisme.*—Deia Goethe: «Pugui l'estudi de l'antiguitat grega i romana ésser sempre fonament de tota cultura superior! Les antiguitats de la Xina, la India, l'Egipte, no passaran de curiositats; és bo de conèixer-les i revelar-les als altres; però

portaran sempre escàs nodriment a la nostra cultura moral i estètica.»

Convé precisar una mica quin abast donem al mot humanisme, quins són aquests fruits de la cultura humanista. Sia, primerament, l'habitud de les coses de l'esperit, infinitament complexes, plenes de replecs i ondulacions. Vingui, tot seguit, el gust, una de les formes del judici, la facultat primordial, utilíssim en el tracte social i en la vida pública, com en l'estudi consciencios i en la investigació científica. Acudeixi l'apetent de ciència a la forta enciclopèdia, fàcil i diversa, que constitueix l'aplec dels clàssics, i hi trobarà, ultra el valor i l'interès subsistents, les virtuts educatives de les ciències naturals i les ciències històriques.

Però li donaran, sobre tot, el sentit de la relativitat dels coneixements i de les coses, absolutament necessari per a situar els fets dins la correntia del temps, per a no hipnotisar-nos sobre les realitats d'avui; car veurà que, si fa no fa, els homes han tingut sempre, en la humanitat civilitzada, els mateixos prejudicis, les mateixes preocupacions socials, morals i polítiques; que els homes han estat sempre els mateixos i han lluitat per semblants principis si bé sota aspectes i en condicions diferents. Un comentari de Cèsar o de Tàcit sobre la Germània pot resultar més útil i actual que un llibre de Keynes. Ja Lucreci, dos mil anys enrera, postulava, com ara Einstein, la relativitat del temps. Trobem descrits minuciosament per Teofrast certs caràcters que creïem ésser només producte de la vida moderna. Aristòfanes es riu dels filòsofs que van pels núvols; i no hi ha queixes tan acerbes sobre el luxe de les dones com les d'alguns personatges de Plaute.

I amb el sentit de relativitat també el sentit d'universalitat. Els grans sotracos de la història—com la darrera Gran Guerra—ens serien fàcilment comprensibles si no oblidéssim la lliçó eterna dels antics, els quals posen de relleu, amb la major senzillesa, les idees i les experiències universals, com també les velles forces elementals que regeixen el destí i els moviments dels individus i dels pobles.

Tot això—sentit del relatiu i sentit de l'universal—dóna el sentit de la realitat. La història de la humanitat civilitzada ha estat definida com una línia ininterrompuda que marxa a través dels segles. Si només en coneguéssim el punt on ens trobem, no en sabríem la direcció. La interpretariem erradament o fantàsticament. Ens cal punts de comparació amb el passat. Els grans autors clàssics ens donen aquesta perspectiva, com ens donen la coneixença i la mesura de l'home.

Així podem posar-nos en condicions de crí-

tica i de domini del món que ens volta, per medi de l'exercici de la raó, que és, a fi de comptes, el millor instrument de cultura i de bondat. Molts defensors té encara i tindrà sempre el sentimentalisme com a valor moral, els quals no consideren que la noblesa superior no consisteix en l'exaltació del sentiment, sinó en la major amplada d'horitzons espirituals i en la més pura claredat de la mirada. Adhuc, per a la bona orientació del cor, cal un judici sòlid. I no hi ha—acaba d'escriure P. Lasserre—com una bona cultura de la raó i la consciència per a palesar-nos habitualment els interessos de la Pàtria, de la Ciutat, de la Societat, de la Civilització humana; per a fer-nos sentir aquests alts interessos amb el mateix realisme i positivisme amb què l'home vulgar sent el seu bé material i privat.

No pretinguem, però, que, fora dels grecs i els llatins, no pugui haver-hi salvació. A un home d'avui, el poden satisfer les «humanitats modernes». Aquestes, indubtablement, poden formar intel·ligències obertes i comprensives. Però són limitades; per causa de llur especialització, de llur poc abast històric, de llur modernitat, precisament, no poden convenir a tothom ni poden donar-nos la lliçó màxima, que és la continuïtat de l'home com a agent de cultura. Fomenten les famoses «il·lusions del progrés» per comptes de posar-nos de cara a la realitat i a les valors eternes. Certament, la vida no torna mai a començar, i fóra lluita inútil esforçar-se a copiar una civilització desapareguda. No som creats per a esdevenir esclaus del saber; ans el saber és fet per a servir-nos. Hem de treure doncs, de la coneixença de la saviesa antiga, no una erudició freda i estèril, sinó una afirmació fecunda de la valor de la nostra vida.

V. *El Classicisme eternal*—El classicisme és això: l'actualització vital de l'humanisme en els nostres fets, en les nostres obres. La certitud de què és superior tot allò que prové de l'esperit; que tenim el deure de perfeccionar-nos humanament; que hi ha una jerarquia entre les facultats i que és inferior tot allò pertocant als sentits. Per això la tradició clàssica resulta consubstancial amb la humanitat civilitzada. És l'aspecte més evident de la civilització general. Perquè el classicisme és un pensament, per això s'aguanta; perquè el classicisme no és sols una estètica ni una preceptiva retòrica, sinó un coneixement comprovat de l'home i de les coses—incloent tots aquells elements universals que han esdevingut humans per medi de les Lletres,—per això s'aguanten les lletres clàssiques.

Qui serà clàssic, doncs? Aquell que, estant sotmès a les dures necessitats de l'ésser, no menysprea la lliçó dels més savis; aquell que,

en l'exaltació, no deixa d'examinar-se i contenir-se; aquell que, en la dissort, emmena seva vida per la llum de la raó. Aquell que confia a la intel·ligència prenent impuls de força de l'ànima. Aquell que no es dóna l'emoció fins haver consumat tota resistència. Ha estat dit sintèticament: el classicisme és un pudor. És l'artística adaptació o engany de l'esperit que, del crim i la malvestat selvatge, sab produir-ne serenitat i bellesa. Els antics ens han mostrat com tota educació es fonamenta sobre aquesta adaptació embellidora: «*M'insegnavate come l'uom s'eterna*» del Dant.

VI. *Missió patriòtica de l'humanisme a Catalunya*.—Avui, en tots els països de cultura superior, hi ha un eloqüent retorn a les humanitats. En aquestes nacions capdavanteres ja axiomàtica la necessitat present, literària i social, d'una renaixença clàssica. Els filòsofs o teoritzadors polítics contemporanis s'ajunten o s'oposen segons llur adhesió o llur negligència respecte la cultura clàssica de l'Occident. A França, aquestes darreres setmanes era discutida amb gran passió la reforma de l'ensenyament secundari. Les enquestes, els articles, els debats parlamentaris que ha suscitat, proclamen absolutament la superioritat de la cultura llatina en la formació dels esperits i afirmen que sols les humanitats obren el millor la intel·ligència a l'home de carrera que sols les humanitats eixamplen l'angle de la seva visió. Adhuc—han dit alguns—per a la preparació, no diem ja del futur advocat o professor, sinó del metge, l'enginyer o l'investigador científic, cap disciplina, fora de les humanitats, no és capaç de servir de gimnàstica i entrenament intel·lectual, de posar l'alumne en condicions de judicar sanament, de col·locar racionalment les idees, d'expressar-les correctament.

També la societat catalana comença de sentir aquesta profunda necessitat de vida cultural i cerca l'alè de fortitud que pugui enrobustir-la. Ens cal combatre la incoherència social que regna entre nosaltres; les sements que arreu bellament fructificaren no deixaran d'aportar-nos la benèfica influència de llur harmonia essencial. El cabdal dels antics és tan ric, que poden, sens dubte, molt més que la baixa o estrafalària literatura corrent, obrir l'ànima del nostre poble a idees noves, sòlides i segures, d'abast i de conseqüències imponderables. Més que plaers estètics i exemples de bell llenguatge, tals són els ensenyaments que dels vells autors devem esperar. Les Muses i les Gràcies ens concediran després llur encís, com un premi més al nostre esforç.

La finalitat principal serà, però, desvetllar l'amor a la virtut i la passió de la glòria ve-

ritable. Nous arguments per a acceptar joiosament la vida; noves mesures per a ponderar el valor de les coses. Que la col·lectivitat catalana se senti vivificada de seny heroic, de seny pràctic i de seny filosòfic amb tot això que porten els clàssics de contenció o de potència, de resignació abandonada o d'iniciativa impulsadora. Que després de la revolució del sentiment patriòtic per obra del nacionalisme polític, vingui la completa revolució del pensament col·lectiu, el qual, sols retrobant-se amb el pensament dels antics i penetrant-s'en, podrà retornar a vida plena i augusta.

I no ens farem, per això, una ànima antiga, sinó, més tost, una ànima més moderna encara. Només els homes de cultura humanista—recordem el cas de Nietzsche—han pogut ésser homes de llur temps; només ells, han pogut representar les idees i els sentiments essencials de llur època i sentir-los amb més generositat i pregonesa. Per a nosaltres, catalans, no hi ha cap perill, car la cultura antiga és apropiadíssima a les tradicions de l'esperit català i més encara a les exigències del nostre temperament nacional. Precisament la tradició dels clàssics és la única que nosaltres podem acceptar sense reserves. Seguint-la esdevindrem encara més del nostre país, de la nostra raça, de la nostra història. Només dins aquesta tradició podrem formar un estat de l'esperit col·lectiu, ben temperat i suau, ben tolerant i lliure, en el qual es trobaran apler i podran ampleument desplegar-se les virtuts millors de l'ànima catalana.

Així entenem nosaltres la missió patriòtica de l'humanisme a Catalunya. Armat de la raó hel·leno-llatina, el nostre poble s'obriria pas fatalment, per molt que ens agitessin les passions intestines. Hi va l'esdevenidor intel·lectual, polític i social de Catalunya, en aquesta necessitat de superar la nostra vida col·lectiva. Havíem ressorgit en mig d'un vastíssim desordre en estètica i filosofia, en política i en literatura. Ara ens cal la defensa del nostre ésser nacional, per l'esperit i per la voluntat; ens cal la primordial seguretat de la intel·ligència.

Vingui, per mediació dels antics, l'emancipació del criteri i la fecundació dels sentiments naturals que són substància del patriotisme. Vegi el nostre poble en quins interessos generals reposa el culte de la pàtria, en quin ample patrimoni de glòria i en quin major patrimoni d'esperança es fonamenta. Si comparem les possibilitats del nostre poble amb els fets realitzats pels altres, encara aquesta comparança ens descobrirà novells motius d'estimar el nostre. Car, les idees generals contingudes en el civisme d'un Demòstenes o d'un Virgili, vivifiquen noblement el culte patriòtic. Elles desvetllen aquest amor enraonat que abraça tota la nació i que, per damunt dels estaments hostils que la componen, sabrà endevinar el rostre adolescent de Catalunya.

Tenim moltes energies adormides que poden deixondir-se dialogant amb el passat. En els pobles, com la nostra Catalunya, que tornen a la vigoria juvenívola, la bellesa antiga obra com un reactiu potent, descobridor de vitalitats inexhaurides. L'humanisme mostra, en les civilitzacions abolides, els grans homes, les institucions, les forces que les han fetes grans. Així es reforcen els grans instints nacionals i el daler de reconstruir aquelles magnífiques realitats, amb la pruija de fer-les encara superiors. Així es reconstrueixen, eixamplant-les, les grans institucions, i així naixen, en mig d'elles, els grans homes.

Formem, sobre tot, a tall d'inici, la societat polida i clara, que ha de constituir l'*élite* intel·lectual de la nació. Donem a Minerva, en el nostre temple nacional, l'altar que li pertoca. Que les nostres seleccions arribin a una certa coneixença superior humana i que no manqui mai més a les nostres joventuts, directores futures de la vida nacional, aquella preparació general que dóna la desinteressada freqüentació dels grans autors. No volem, és clar, que el nostre jovent es condemni a filologia; únicament caldria un petit nombre, consagrat a l'amorós estudi dels textos antics.

No hi ha, ningú que pugui fer l'èxit d'un autor novell. Cal absolutament que ell mateix se'l faci. Deixeu el vostre original a un editor, i a un altre, i a un altre. Serà llegit i a la fi serà editat si mereix ser-ho. Aquest és el gran camí, el camí dret i fins l'únic camí possible.»

El jove «arrivista» es queixà d'aquestes paraules, que li semblaven d'un rígid doctrinarisme moral poc avingut amb la flexibilitat política que exigeix certes toleràncies amb les impureses de la realitat.

I sabeu de qui eren els mots que havia manllevat l'home sincer?

D'Emili Zolà.

Diàleg de la incapacitat civil.

—No vull saber res. No em parlis de res mentre no tinguem la llibertat de Catalunya.

—Deixem-nos d'aquests extrems impossi-

bles, i aspirem a una administració que sense programes i sense decàlegs ideològics escombri bé els nostres carrers.

Conservadurisme oportunista.

«Per Catalunya, compreu aquest llibre.»

«Per deure patriòtic, aboneu-vos al meu teatre.»

«No sou bon nacionalista si no protegeu la meua botiga.»

Nosaltres oposem a les imperatives habilitats d'empresa l'activitat de tots que faci comprar llibres per la natural necessitat d'intercanvi de la cultura; que faci pròsper el teatre per maduresa d'una vida social nostra; i que alliberant el botiguer de la disfressa d'una mena de sometent de l'entusiasme el reintegri a la normalitat d'un estament nacionalitzat.

J. M. LÒPEZ-PICÓ

La fundació Bernat Metge —II

VII. *L'edat d'or de les lletres catalanes.*— Com ha dit un dels nostres mestres, l'edat d'or de la nostra literatura no la trobem en el passat i hem de cercar-la en l'esdevenidor. Així s'acnpliria la profecia de Milà, el qual augurava, mig segle enrera, en l'alba indecisa del nostre Ressorgiment, dies de glòria per a la literatura catalana. Però, les edats d'or de les literatures germanes són fruit de la influència clàssica, que no reberen les nostres lletres. Es, doncs, evident que si no incorporem a la nostra literatura el saber dels antics, si no tapem aquesta llacuna immensa en la història del nostre esperit; si no fundem, en definitiva, un humanisme català, aquell que la fatalitat històrica ens privà de tenir en el segle XVI, seria difícil obtenir la evolució que ens ha de portar, a la fi, una literatura clàssica i nacional ensems.

Es presenta, doncs, la necessitat d'enfortir el nostre nacionalisme literari, que podria perdre's, desorientar-se i produir una obra desequilibrada i anàrquica, inconsistent i fragmentària. Editar i traduir semblaran tasques ben humils. Són necessàries, tanmateix, per a acabar d'enfortir el nostre ressorgiment literari. La tasca filològica no serà, doncs, per a

nosaltres, una finalitat de pedants. Pel contrari, serà, només, un medi d'enrobustir les nostres lletres, de donar a la nostra literatura la passió irreductible de la realitat i la exactitud, el desig de precisió i claredat. Serà només un medi de fomentar el gust i la finor, de preparar una cultura enciclopèdica i agradable, de donar als nostres escriptors les «clartés de tout» de que parla Molière.

Si els nostres homes de lletres continuessin negligint els clàssics, no arribarien mai a posseir un fort sentit literari. Continuarien admirant, com ja succeeix massa sovint, contrassentits i produccions sense solta, obres mancades de fonament i d'ordre.

El classicisme exigeix a l'escriptor molts esforços i moltes renúncies; però ho compensa, en canvi, amb les més preuades virtuts. Voldriem, per l'exemple dels clàssics, que s'anés formant una literatura catalana impersonal o aparentment impersonal, en que els autors prenguessin bona cura en la perfecció de la forma, sentissin l'amor de la grandesa i intentessin obres d'ample abast. Voldriem eixamplar l'horitzó de l'home de lletres, perquè es creés una ànima més rica, més documentada i més flexible, fins a realitzar el tipus

de l'escriptor ideal: Goethe. La «imitatio Goethii» fou predicada alguns anys a Catalunya, oblidant que Goethe era, a son torn, un imitador i que calia, en tot cas, acudir a la font primera. Aquella facilitat d'esperit, aquella hospitalitat literària que tots li admirem, era la penyora dels clàssics. Els quals vénen a ensenyar-nos que l'autor no ha d'esplaïar-se, ans ha de treballar; no ha d'abandonar-se al conreu morbós de la pròpia vanitosa psicologia, ans ha de crear éssers i esdeveniments externs, amplement universals i per tant generosos.

El nostre Ressorgiment no és d'avui; portem ja prop d'un segle de lluita literària, i aquesta quasi maturitat ens salvarà dels defectes inherents a una obra de traducció i edició. Correríem, certament, el perill de formar un esperit literari totalment llibresc i justament impopular. La nostra literatura no fóra verament nacional, sinó un producte d'imitació indefinida. Això no podrà esdevenir-se, perquè estem precisament en un període de vivacitats espontànies, que necessiten més-tost llimar-se i corregir-se.

La influència sobre la literatura vol dir específicament influència benefactora sobre la llengua. Per l'exercici de traducció els autors contemporanis seran empesos a renovar el vell fons de l'idioma. Avui, el català, en certs casos, resulta encara impur i indecís. La traducció clàssica haurà de donar-li definitivament la màxima perfecció, elasticitat i abundor, retornant-lo sense cap violència a la sintàxi pròpia, a la seva profunda naturalitat, adulterada avui per la influència de les parles veïnes, i enriquint-lo amb mots que per dret d'herència li apertanyen.

VIII. *El plan de la «Fundació Bernat Metge»*.—Resumint: la «Fundació Bernat Metge» aspira a suscitar a Catalunya un novell humanisme intuitiu i creador—no l'humanisme mediocre, de filòlegs pedants, que no sap retrobar la vida en les grans obres eternes. El nostre programa aspira també a suscitar l'interès de tothom. La adhesió, només, d'una *élite* poc nombrosa, no sabria satisfer-nos, car no volem crear simplement un luxe de vanitat nacional ni una cultura artificial del patriotisme.

Volem, d'altra banda, que el nostre esforç assoleixi la màxima importància i dignitat científica. No tractem de reeditar a Catalunya i traduir senzillament les edicions forasteres, sinó de fer una col·lecció nova al costat de l'alemanya de Teubner, l'anglesa d'Oxford, la francesa de l'Associació «Guillaume Budé». I volem que aquesta Col·lecció nova, enc que s'assembli, car és aquesta la més apropiada,

al tipus que reclamen les nostres necessitats també original: bella mostra de la indústria editorial catalana i bella producció de la crítica filològica renaixent a Catalunya, sense aquell aparell científic ni aquells ornaments d'erudició que podrien esverar el nostre públic.

No serà, doncs, la nostra obra, una simple reproducció revisada de les col·leccions forasteres. Les necessitats de la cultura general catalana exigeixen un tipus especial d'edició clàssica, sense pretensions excessives, però també sense massa humilitat. Hem d'atendre abans que tot, la necessitat urgent de posar els clàssics a l'abast del lector català. Els grans autors no són per a llegir a les biblioteques públiques ni a les dels ateneus, però bé reclamen la solitud i la calma. Cal aïllar-los tranquil·lament en la pròpia cambra d'estudi, cal posseir-los materialment, i això l'edició popular esdevé absolutament imprescindible.

Existeix la llegenda d'ésser, els clàssics avorrits i pesats. No els han llegit mai, o, tament, els qui l'han creada. Aquesta llegenda és la impressió vulgar dels estudiants pedants. La manca d'obres que ens acostessem amablement a l'original viu, ha fomentat entre nosaltres aquesta falsa idea. Sobre això hi ha contribuït el fet d'estar acaparats pels autors antics pels erudits sense emoció, pel pedantisme oficial i privat, que és la grotesca caricatura de l'humanisme. En aquesta situació, resultava impossible que la nostra gent concedís als antics cap valor de vida.

Si oferim al públic, directament, les grans obres clàssiques en forma assequible, aquesta llegenda s'esvaïrà. El públic acollirà els grans autors sense cap perjudici. Llegirà Homer com avui llegeix una novel·la i àdhuc els infants compendran Virgili. Car els autors clàssics, generalment, són d'una facilitat i claredat sombrosa.

Departirem la nostra empresa en dues grans col·leccions: grega i llatina. Eixamplarem el sentit donat ordinàriament als clàssics, inclouint-hi els principals autors cristians dels primers segles. Així hi haurà Gregori Nazianç i Joan Crisòstom després de Demòstenes i Lysias; com també Lactanci, Sant Agustí i Prudenci, demés de Ciceró, Sèneca i Tíbul.

Per començar publicarem els textos verament clàssics i principals. En segon terme, els autors cristians. Després, els d'ordre secundari. Més tard, si la empresa continuava, els tractats tècnics o científics. Donarem preferència també a les obres íntegres i plenes de vida, sense excluir, però, certes obres fragmentàries.

mentàries de valor excepcional; sobretot els fragments lírics que ens revelen els papirus recentment estudiats hauran de figurar-hi indiscutiblement.

El tipus de volum, és: un text, acompanyat d'introducció i comentaris de conjunt i la traducció catalana davant el text. Del text i de la traducció en farem edicions separades.

Així cada volum vindrà a contenir: el comentari preliminar sobre l'autor, el seu temps, les seves obres, el seu gènere literari, en el primer volum de cada autor o obra que sia continguda en diversos toms; l'història resumida del text; l'exposició, resumida en una o dues pàgines, de cada obra o part continguda en el volum; a l'esquerra del lector, el text antic amb notes brevíssimes de les variants considerables; a la dreta, la traducció catalana amb notes brevíssimes sobre els passatges que calgui interpretar o remarcar; index general, al final, del volum o serie de volums que compringuin un autor o obra; en certs casos, a tall d'apèndix, estudis i comentaris especials, index de noms propis, glosaris, «incipit» de poemes i de versos, etc.

El número de cada pàgina serà igual en el text i en la traducció. El volum mig serà d'unes 300 pàgines. El format 14 X 22 cm. Per les edicions sense text antic, seran suprimides únicament les pàgines d'aquest, subsistint la mateixa numeració total.

IX. Les Normes.—En primer lloc, anem a realitzar una obra col·lectiva. Volem harmonitzar-hi, doncs, amb un mètode, amb una finalitat comú, els esforços de tots els qui a Catalunya s'ocupen de les lletres antigues. A tal fi han estat redactades unes normes, per a orientar la tasca dels diversos col·laboradors, a les quals el nostre cos de revisors ha donat unànimement llur conformitat.

En quins principis s'han inspirat aquestes normes? En els principis d'una probitat perfecta, que permetin donar més del que oferim. Que en la adopció del text sia respectada la tradició, però tenint en compte les troballes i els estudis recents. Que, damunt el fetixisme de l'erudició, predominin els drets del gust. Que hi hagi la major perfecció en les condicions científiques, sense perdre de vista l'exigència d'un valor literari primordial. Que les traduccions sien d'una exactitud fidelíssima i es presentin amb un to natural i amb vestiment artístic. El punt d'obir literari és en nosaltres essencial, per tractar-se de formar ja, íntegrament, el català culte que ha de sortir de la prosa humanística.

Per l'adopció del text no podíem acudir, naturalment, a les edicions «vulgates» ni a les

col·leccions usuals, ja en part endarrerides. Ens cal exercir fatalment la crítica textual però no estem en condicions d'oferir edicions crítiques ni són aquestes, evidentment, les que necessita l'estudiós i el lector català. Fóra ridícol pretenir-ho en l'estat actual de la nostra competència i de la nostra documentació.

Nogens menys, ens és factible tenir en compte tots els treballs de la filologia contemporània, perquè les nostres edicions presentin la suficient garantia científica. Una estimació comparativa de les darreres edicions dels grans filòlegs alemanys, francesos i anglesos, les quals són fetes amb ciència formidable i amb veritable geni, ens indicarà el testimoni més digne de fe. La nostra tasca es troba reduïda, doncs, a tenir presents les millors edicions crítiques, i coneguent els darrers treballs especials sobre cada autor i cada obra, triar les formes que semblin adaptar-se millor al context. Hi ha dificultats, certament: però la probitat ens obliga a no prescindir de la crítica, ni tirar pel camí d'en mig davant els problemes que susciten les variants, àdhuc en els llocs on el sentit no en resulta gaire afectat.

El text, però, irà estricte, sense interpolacions ni conjectures, generalment. Les variants a considerar seran també reduïdes al mínim. Serà suprimit tot comentari exegetíc o explicatori al peu del text. En fi, persones de reconeguda autoritat revisaran minuciosament l'adopció del text, el qual sofrirà també la màxima correcció tipogràfica.

X. Les traduccions.—Quant a la traducció, les obres hauran d'ésser considerades no com a textos morts, sinó com a obres d'art, obres vivents, produïdes per homes que hi abocaren llur vida. Per això, en les traduccions nostres, hi col·laboraran els filòlegs amb els artistes, tal volta amb preponderància dels darrers. El treball pacient d'investigació i de restauració, aquesta tasca indispensable per a netejar l'obra d'art dels barbarismes dels copistes, aquesta restitució de les seves línies essencials, ja ens la donen, gairebé, acompanyada totalment, els erudits estrangers. Més aviat ens pertocaran a nosaltres les joies de la creació artística. Així l'entusiasme creador, el sentit delicat de la forma, restituint en nostra llengua la bellesa dels textos antics, completarà l'obra del filòleg.

Quin serà, doncs, l'objecte de les nostres traduccions? Facilitar la intel·ligència del text antic i permetre ensems, als que no poden anar directament a l'original, sentir-ne llur frescor i encís immortals. Malauradament, el ritme de la poesia i de la prosa sols pot

assolir-se d'una manera imperfecta. Donades tals dificultats i a fi d'evitar interpretacions personals, les nostres traduccions seran totes en prosa.

La bona traducció suposa, ultra un cúmul de coneixences especials, llarga intimitat del traductor amb l'autor. Per això els nostres col·laboradors triaran les obres de llur preferència i gust personals, aquelles que hagin arribat a posseir completament.

Diríem, per a resumir, que les nostres traduccions hauran d'ésser vives, exactes, precises, elegants, correctes, ben escrites, molt conciençoses i del tot ajustades a les intencions de l'autor. De cada passatge s'en haurà de treure el sentit natural. Segons el caràcter de l'obra, haurà d'ésser el gènere de traducció. Quant als filòsofs, per exemple, el traductor haurà d'assimilar-se els procediments de la dialèctica antiga.

No hem de violentar la nostra llengua, ni sacrificar res, en canvi, al desig del bell dir, ni catalanitzar o modernitzar massa les idees, sinó donar el matís de cada mot, el sentit escrupulós de cada frase, el color de cada expressió, el to de cada troç.

Ha estat exigida als nostres traductors la renúncia a fer obra personal. No els demanem que posin de manifest l'esperit, el talent, la eloqüència, ni sols el propi sentiment literari. Els hem demanat que s'oblidin de sí mateixos, per a deixar parlar el text antic; més exactament: per a fer-lo parlar.

Per sort, el català d'avui permet les més diverses acomodacions. És, com la llengua dels poetes grecs, un llenguatge a voltes altívol i a voltes familiar, rublert d'imatges, desdenyós de la sintaxi rígida, ric en neologismes ardits i en improprietats utilíssimes. En català podem fer el que no podríem amb el pas correcte i assenyat de la prosa francesa moderna. El traductor gaudeix, doncs, emprant una llengua no cristal·litzada encara, d'una llibertat de moviments que no tindria en cap dels altres idiomes cultes. Aquesta major llibertat vol dir, però, major responsabilitat. Podria caure en el perill de forjar un instrument arbitrari. Per això haurà d'inspirar-se, com a norma general i obligada, en la llengua catalana vivent i corrent, repensant en català d'avui les idees de l'antiga literatura i en els casos imprescindibles.

traduccions poètiques, com els comentaris extensos o els estudis filològics detallats, i entren, per ara, en el nostre plan. Aquestes publicacions les deixem com una perspectiva de l'esdevenidor, avui encara impossible a Catalunya. No vol dir això que límitem les nostres intencions i esperances. Ans bé, «Fundació Bernat Metge» preveu la necessitat de completar l'empresa d'aquestes edicions amb la intensificació dels estudis clàssics entre nosaltres. Per aquest camí contribuïrem a deixar d'ésser dilectants artificials i realitzarem la veritable «il·lustració» de la nació catalana, fins a desvirtuar del tot la influència perniciosa de molts autors forasters contemporanis sobre el nostre esperit.

Per a aquesta obra fonamental d'editar i traduir que emprèn la «Fundació Bernat Metge», vindran, sens dubte, per la força natural de les coses, les altres empreses. Al costat de l'humanista s'alçarà el filòleg. Amb l'interès artístic o literari, sorgirà l'interès científic. Les nostres edicions poden esdevenir el punt de partida per a recerques extenses sobre la llengua, la literatura, la filosofia, les institucions, la vida privada de Grècia i de Roma. Serà arribat, llavors, el moment d'estudiar a fons les civilitzacions hel·lènica i romana de Catalunya. Aquests estudis han d'ésser el complement necessari a la nostra obra.

Esperem, doncs, que, seguint l'impuls de la nostra «Fundació Bernat Metge», es començaran a publicar a Catalunya edicions crítiques, utilitzant manuscrits no tinguts encara en compte; que es faran recerques i estudis de detall sobre la gramàtica, l'estil, el vocabulari dels diferents autors; que es publicaran monografies resumint l'estat actual de la ciència dels antics en un punt concret; que es recolliran col·leccions de textos referents a un tema especial, com, per exemple, els textos dels autors antics referents a Catalunya; que es prepararan els imprescindibles diccionaris generals grec-català i llatí-català; que s'investigaran els manuscrits existents en les biblioteques i arxius peninsulars; i que s'editaran, en les nostres col·leccions enciclopèdiques, tractats manuals d'art i de filologia greco-romanes. Com deia Pasquier—i prou ho saben els poetes atents a les lliçons de Píndar—«la poesia i la gramàtica, totes, a fi de comptes, honorar les Muses, que són germanes».

5. ASSISTÈNCIA A LA TAULA RODONA SOBRE:

“ *HISTÒRIA* ” D’HERODOT: DE L’ANTIGUITAT ALS NOSTRES DIES.

El dia 21 de setembre, a les 19,30 hores, a la Sala d’Actes de l’Ateneu Barcelonès, al carrer Canuda, número 6 de Barcelona vàrem assistir a la taula rodona que la Fundació Bernat Metge va organitzar per presentar el volum VI de la *Història* d’Herodot, traduït per Joaquim Gestí.

A l’acte van participar el sr. Ramon Alcoberro (professor de filosofia de la Universitat de Girona), el sr. Lluís Foix (periodista i conseller delegat de *La Vanguardia digital*), el sr. Jaume Almirall (professor de filologia grega de la Universitat de Barcelona), el sr. Joaquim Gestí (filòleg clàssic i traductor d’Herodot) i el sr. Francesc Guardans (vicepresident del Institut Cambó).

Del que allà es va dir voldria destacar la intervenció del periodista Lluís Foix que va parlar sobre si podrien considerar a Herodot el primer periodista de la historia. A continuació el traductor ens explicà les seves motivacions per traduir a Herodot.

Entre els assistents es trobava la senyora Helena Cambó. L’assistència va ser força nombrosa, unes cent trenta persones, però el que em va cridar l’atenció va ser que la gran majoria dels assistents eren persones de més de seixanta anys. De més joves n’hi havia pocs i si parlem de persones menors de trenta-cinc anys podriem dir que seriem una vintena. Quan vam demanar al responsable de la *Fundació Bernat Metge* si això era degut al perfil dels seus subscriptors, ens van dir que no ho creia, que la raó es deuria al tipus de públic que acostuma a assistir a l’Ateneu. Això ens ho va confirmar un membre d’una altra associació que organitza actes a l’Ateneu Barcelonès.